

**RAI-arviointivälineistön
kansallisen käytön
toimeenpanon tuki -
hankkeen ulkoinen arviointi**

21.12.2023

Sisällys

1	JOHDANTO	3
1.1	TAUSTA JA TAVOITTEET	3
1.2	ARVIOINNIN KOHDE	3
1.3	MENETELMÄT JA AINEISTOT	4
1.4	KYSELYVASTAAJIEN TAUSTATIEDOT	5
2	HANKKEEN TOIMINTA	8
2.1	TAVOITTEENASETELU JA TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMINEN	8
2.2	HANKKEEN TOTEUTUS	9
2.3	ORGANISOINTI JA RESURSSIT	13
3	KÄYTTÖÖNOTON TUKI JA OSAAMISEN VARMISTAMINEN	15
3.1	KÄYTTÖÖNOTTOMALLI	15
3.2	PALVELUNTUOTTAJILLE TARJOTTU TUKI	20
3.3	KOULUTTAJAKOULUTUSJÄRJESTELMÄ	24
4	TOIMIJOIDEN OMA TOIMINTA	27
4.1	RAI-VÄLINEISTÖN KÄYTTÖÖNOTON TOTEUTUMINEN	27
4.2	YHTENÄISET TOIMINTAMALLIT	30
4.3	RAI-VÄLINEISTÖN KÄYTTÖÖNOTTO: TAPAUSESIMERKIT	36
5	TULOKSET JA VAIKUTUKSET	40
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	48

1 Johdanto

1.1 Tausta ja tavoitteet

Arvioinnin kohteena on sosiaali- ja terveysministeriön (STM) rahoittama ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toteuttama RAI-arviointivälineistön kansallisen käytön toimeenpanon tuki -hanke (1.1.2021–31.12.2023). Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista edellyttää RAI-arviointivälineistön käyttöä iäkkään henkilön toimintakyvyn ja palvelutarpeiden arvioinnissa. RAI-välineistön käyttövelvoite tuli lakiin vuonna 2020 ja organisaatioille annettiin välineistön käyttöönottoon siirtymäaikaa 31.3.2023 saakka. RAI-arviointivälineistön kansallisen käytön toimeenpanon tuki -hankkeen tarkoituksena oli tukea iäkkäiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestäjä- ja tuottajaorganisaatioita RAI-arviointivälineistön käyttöönotossa, välineistön käytössä sekä RAI-tiedon hyödyntämisessä.

RAI-järjestelmän (RAI=Resident Assessment Instrument) avulla arvioidaan ja selvitetään asiakkaiden palvelutarpeet sekä kohdennetaan palvelut oikein ja tarpeenmukaisesti. RAI-arviointivälineistön käyttö perustuu lisenssisopimukseen. Kansainvälisen sosiaali- ja terveysalan tutkijoiden ja asiantuntijoiden muodostama interRAI-järjestö ja THL ovat tehneet sopimuksen, joka oikeuttaa THL:n alilisensoimaan RAI-välineistön käyttöä Suomessa. Sote-palveluiden järjestäjät ja tuottajat tekevät THL:n kanssa maksuttoman alilisenssisopimuksen RAI-välineistön käytöstä.

Järjestelmän käytöstä säädetään laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012, 15§). Laki edellyttää hyvinvointialueilta RAI-arviointivälineistön käyttöä iäkkään henkilön toimintakyvyn arvioinnissa, mikäli henkilö lakiperusteisesti ammattihenkilön alustavan arvion mukaan tarvitsee säännöllisesti sosiaalipalveluja hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi kotihoidon, palveluasumisen tai ympärivuorokautisen hoidon tarpeen ilmeneminen ja palvelun aloittaminen. Lisäksi hyvinvointialueiden tulee käyttää järjestelmää ikääntyneen toimintakyvyn ja palveluntarpeen arviointiin tilanteissa, joissa henkilön olosuhteet muuttuvat merkittävästi. Hyvinvointialueiden tulee aloittaa RAI-välineistön käyttö viimeistään siirtymäajan päättyessä 1.4.2023.

1.2 Arvioinnin kohde

RAI-arviointivälineistön kansallisen käytön toimeenpanon tuki -hanke (jatkossa toimeenpanon tuen hanke tai vain hanke) tukee palvelunjärjestäjiä- ja tuottajia RAI-välineistön käyttöönotossa ja käytössä. Hankkeella pyritään tukemaan RAI-arviointivälineistön ja -tiedon käyttämistä ja hyödyntämistä. Hankkeella tavoitellaan:

- » Sujuvaa ja järjestelmällistä RAI-välineistön käyttöönottoa iäkkäiden palveluita järjestävissä ja tuottavissa organisaatioissa.

- » Riittävän osaamisen varmistamista RAI-välineistön käyttämiseksi järjestelmällisesti ja luotettavasti.
- » RAI-välineistön kansallisen käytön ja käytettävyyden edistämistä.
- » RAI-tiedon käytön juurtumista osaksi iäkkäiden palvelujen asiakasprosesseja ja tiedolla johtamista.

Ulkoisen arvioinnin tavoitteena on arvioida ja raportoida hankkeen toiminnan onnistumista suhteessa sille asetettuihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin sekä resursseihin. Arvioinnissa selvitetään, miten hanke on vastannut RAI-välineistön käyttöön ottavien palvelunjärjestäjien ja -tuottajien tuen tarpeisiin.

Arvioinnin toteutti Owal Group Oy ajalla 1.1.2021–31.12.2023. Arvioinnin toteutusta tuki projektiryhmä, johon osallistuivat Owal Groupin edustajien lisäksi THL:n hankeorganisaation edustajat. Arvioinnin projektiryhmä kokoontui kuusi kertaa. Lisäksi arvioinnin etenemistä käsiteltiin hankkeen ohjausryhmässä kaksi kertaa.

1.3 Menetelmät ja aineistot

Arviointi perustuu teoriaperustaiseen lähestymistapaan, jossa hankkeen odotetut tulokset eri teemoissa mallinnettiin yhdessä hankehenkilöstön kanssa ja tätä teoriaa testattiin arvioinnin aikana. Arviointitehtävät olivat:

- 1) Miten palvelunjärjestäjät ja -tuottajat ovat onnistuneet
 - a) RAI-välineistön käyttöönoton toteuttamisessa,
 - b) yhtenäisten toimintamallien implementoinnissa,
 - c) osaamisen varmistamisessa,
 - d) RAI-välineiden käytössä ja
 - e) RAI-tiedon hyödyntämisessä?
- 2) Miten hankkeen toiminta ja tuki on onnistunut palvelunjärjestäjien ja -tuottajien näkökulmasta?

Arviointitehtävä 1:n osalta arvioinnin viitekehyksenä toimi lähtötilanteeseen peilaaminen. Lisäksi arvioinnissa kiinnitettiin huomiota jokaisen järjestäjän toimintakontekstiin: järjestäjien osalta on vaihtelua siinä, kuinka pitkään RAI-välineistöä on käytetty ja onko sitä käytetty vain osassa hyvinvointialueen kunnista tai kuntayhtymistä vai koko hyvinvointialueella.

Arvioinnissa hyödynnettiin eri menetelmiä:

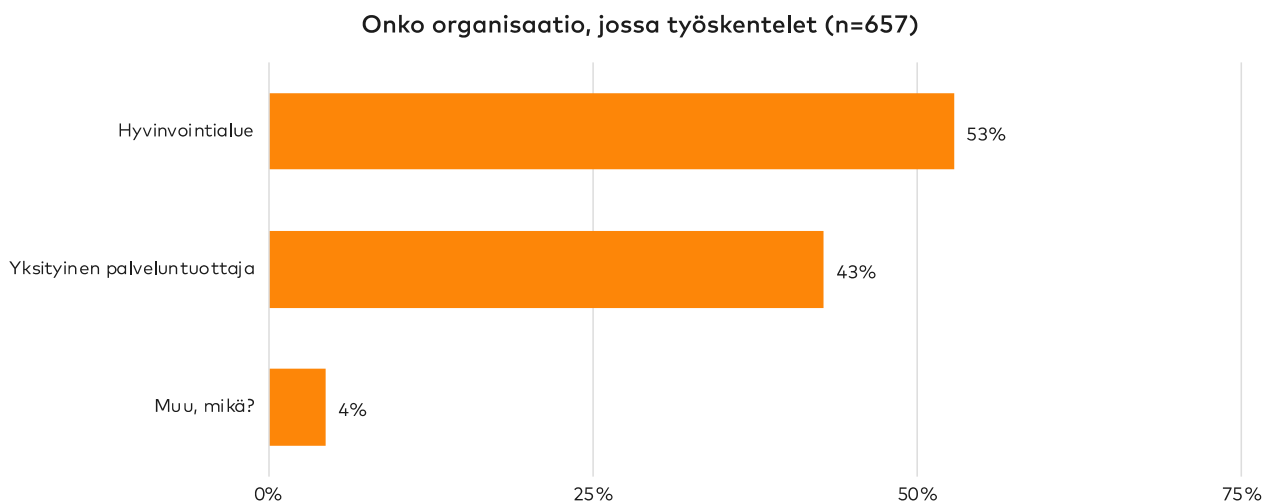
- » Dokumenttianalyysillä arviointiin hankkeen suunnittelun ja seurannan dokumentaatio arviointikysymysten mukaisesti. Lisäksi dokumenttianalyysin avulla muodostettiin käsitys RAI-välineistön käytöstä.
- » Hankeorganisaation sekä hyvinvointialueiden toimijoiden haastatteluilla varmistettiin eri näkökulmien huomioiminen sekä syvennettiin muiden aineistojen havaintoja. Haastatteluja toteutettiin arvioinnin alkuvaiheessa kahdeksan, minkä lisäksi

tiedonkeruuta täydennettiin syksyllä 2023 case-haastatteluilla, joita toteutettiin seitsemän.

- » Sähköisellä kyselyllä kerättiin laajasti tietoa RAI-arviointivälineistön käytöstä sekä kokemuksista toimeenpanon tuen hankkeesta ja sen toimenpiteistä. Kysely kohdennettiin RAI-arviointivälineistön käyttäjille. Vastaajaryhmiä olivat organisaatioiden johto, RAI-työryhmien jäsenet, RAI-kouluttajat sekä välineistön käyttäjät. Kysely oli avoinna 27.9.2023–11.10.2023 ja siihen saatiin yhteensä 660 vastausta.
- » Työkokoukset tukivat arvioinnin toteutusta. Työkokouksissa viimeisteltiin arviointisuunnitelma, kuvattiin hankkeen interventio, käsiteltiin arvioinnin toteutusta, arvioinnin tuloksia ja johtopäätöksiä yhdessä tilaajan kanssa.

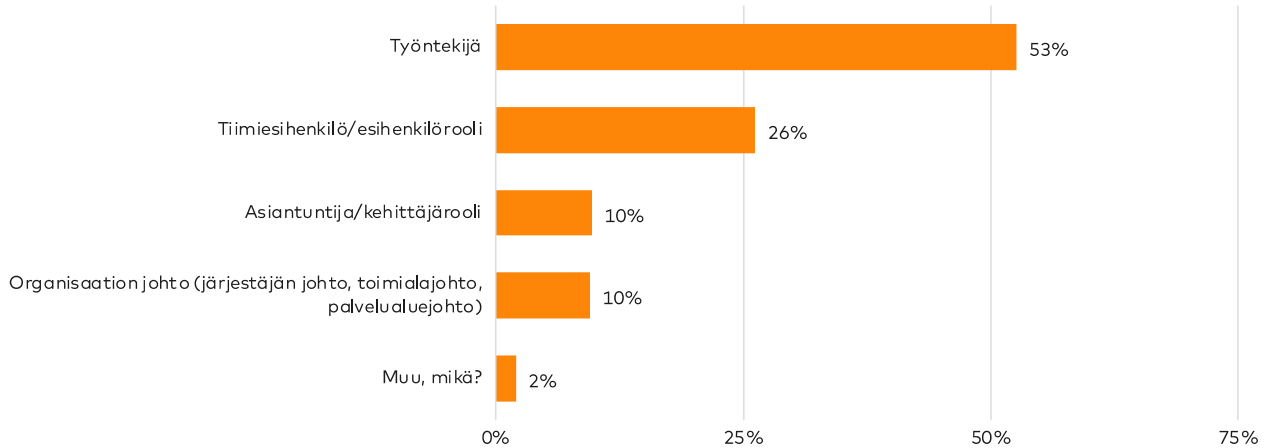
1.4 Kyselyvastaajien taustatiedot

RAI-arviointivälineistön käyttäjille kohdennettuun kyselyyn saatiin yhteensä 660 vastausta. Kyselyyn vastanneista 53 prosenttia työskenteli hyvinvointialueella, 43 prosenttia yksityisellä palveluntuottajalla ja neljä prosenttia muussa organisaatiossa. Muina organisaatioina mainittiin muun muassa koulutusorganisaatio, järjestö sekä kunta.

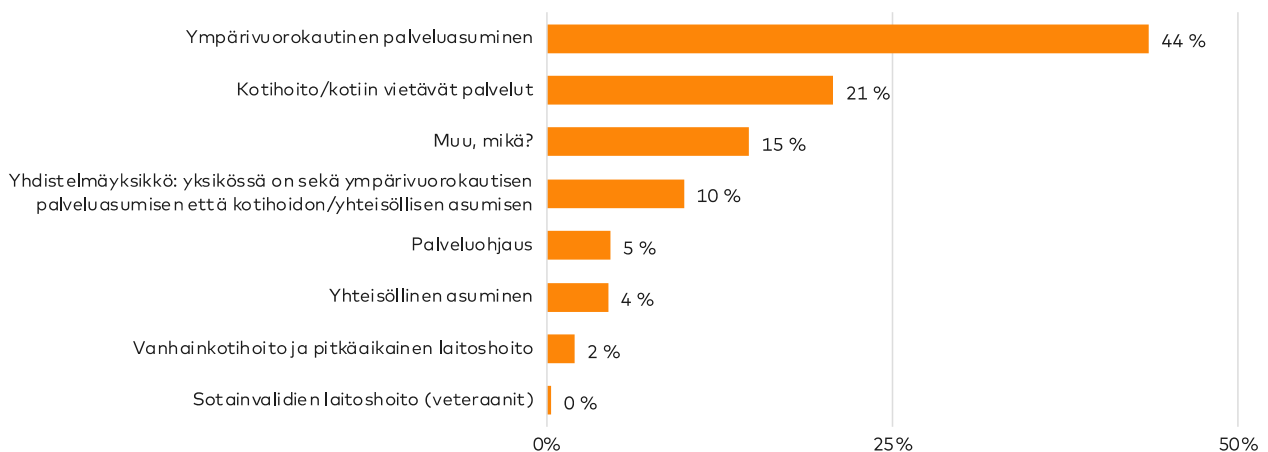
Kuva 1 Vastaajan organisaatio

Hieman reilu puolet (53 %) vastaajista oli työntekijöitä, 26 prosenttia tiimiesihenkilöitä tai esihenkilöroolissa, 10 prosenttia asiantuntijoita tai kehittäjäroolissa, 10 prosenttia organisaation johdossa ja kaksi prosenttia muussa asemassa. Muina rooleina mainittiin muun muassa opettaja, palvelupäällikkö, tiimivastaava ja RAI-kouluttaja.

Mikä seuraavista kuvaa parhaiten asemaasi organisaatiossasi? (n=660)

Kuva 2 Vastaajan asema organisaatiossa

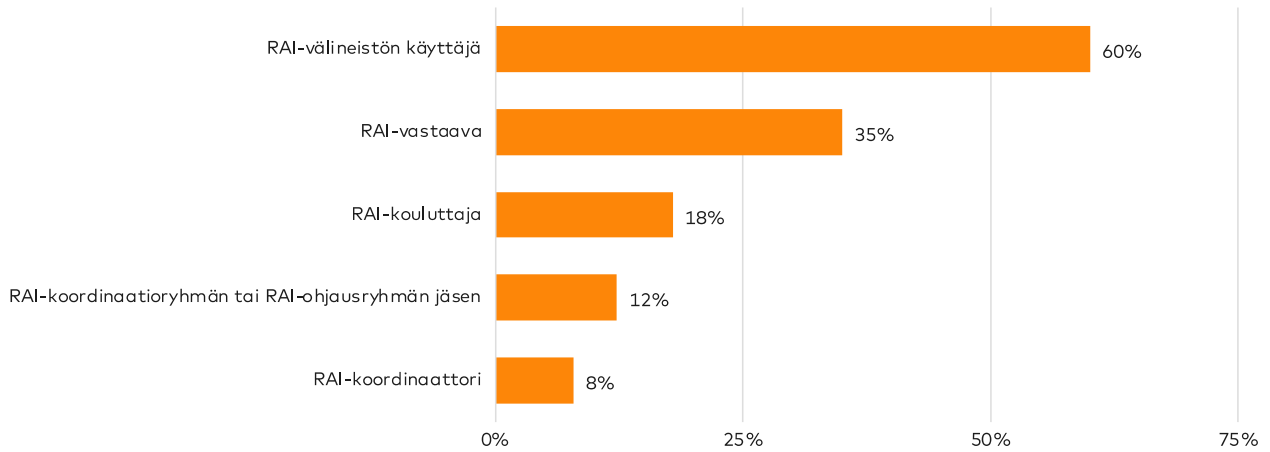
Yleisin vastaajien edustama palvelu oli ympärivuorokautinen palveluasuminen (44 % vastaajista). Muita yleisimmin edustettuja palveluita olivat kotihoito tai kotiin vietävät palvelut (21 %) ja yhdistelmäyksikkö (10 %). Muina edustettuina palveluina mainittiin muun muassa koko ikäihmisten palvelut, asiakasohjaus, kuntoutuspalvelut ja tietohallinto.

Mitä palvelua edustat? (n=657)

Kuva 3 Vastaajan edustama palvelu

Vastaajista 60 prosenttia toimi RAI-välineistön käyttäjinä. RAI-vastaavina toimi 35 prosenttia vastaajista, RAI-kouluttajina 18 prosenttia vastaajista, RAI-koordinaatioryhmän tai RAI-ohjausryhmän jäsenenä 12 prosenttia vastaajista ja RAI-koordinaattoreina 8 prosenttia vastaajista.

Rooli RAI-välineistön käyttöönotossa (voit valita useita) (n=660)

Kuva 4 Vastaajan rooli RAI-välineistön käyttöönotossa

2 Hankkeen toiminta

Tässä luvussa tarkastellaan hankkeen tavoitteenasettelua ja tavoitteiden saavuttamista, hankkeen toteutusta sekä organisointia ja resursointia.

Keskeiset havainnot

- » Hankkeen tavoitteena oli vastata vanhuspalvelulain vaatimuksiin tukemalla palveluntuottajia RAI-välineistön käyttöönotossa ja osaamisen varmistamisessa.
- » Palveluntuottajia tuettiin RAI-välineistön käyttöönotossa erilaisin keinoin. Tuki kohdennettiin ensisijaisesti niille toimijoille, jotka eivät olleet käyttäneet RAI-välineistöä aikaisemmin.
- » Hankkeen toteutukseen vaikutti hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen vuoden 2023 alusta, mikä selkeytti toimijakenttää. Ennen vuotta 2023 oikeiden yhdyshenkilöiden tunnistaminen kunnista ja kuntayhtymistä vaikeutti tiedonkulkua hankkeen ja palveluntuottajien välillä.
- » Hankkeen aikana luotiin RAI-kouluttajakoulutusmalli ja kehitettiin oppilaitosyhteistyötä RAI-osaamisen sisällyttämiseksi osaksi sote-alan koulutusta.
- » Hanketta toteutettiin kiinteässä yhteistyössä THL:n muiden RAI-asiantuntijoiden kanssa. Hankkeen toiminta kytkeytyi kiinteästi THL:n perustyöhön.

2.1 Tavoitteenasettelu ja tavoitteiden saavuttaminen

RAI-arviointivälineistön kansallisen käytön toimeenpanon tuki -hankkeen tarkoitus oli mahdollistaa vanhuspalvelulain edellyttämän muutoksen toteuttaminen. Vanhuspalvelulain tavoitteita RAI-välineistön käytölle ovat muun muassa asiakkaiden yhdenvertaisuus palveluissa, yhtenäinen kansallinen tietopohja ja vertailukelpoinen tieto. Näiden tavoitteiden toteutuminen edellyttää yhtenäistä RAI-osaamista, yhtenäisiä toimintatapoja ja yhtenäistä RAI-välineiden käyttöä. Vanhuspalvelulaki määrittelee missä tilanteissa organisaatioiden tulee käyttää RAI-arviointivälineistöä, mutta muu on ohjauksen, neuvonnan ja suositusten varassa. Viime kädessä kyse on organisaatioiden omista päätöksistä.

Hankkeen tavoitteet oli asetettu ylätasolle ja sen tarkoituksena oli vastata lainsäädännön vaatimuksiin ja tukea toimijoita RAI-välineistön käyttöönotossa ja -osaamisen varmistamisessa. Hankesuunnitelmassa ei määriteltä, kuinka hankkeen tavoitteisiin päästään tai kuinka niiden toteutumista seurataan tai arvioidaan. RAI-arviointivälineistön toimeenpanon tuen hankkeen tavoitteet olivat:

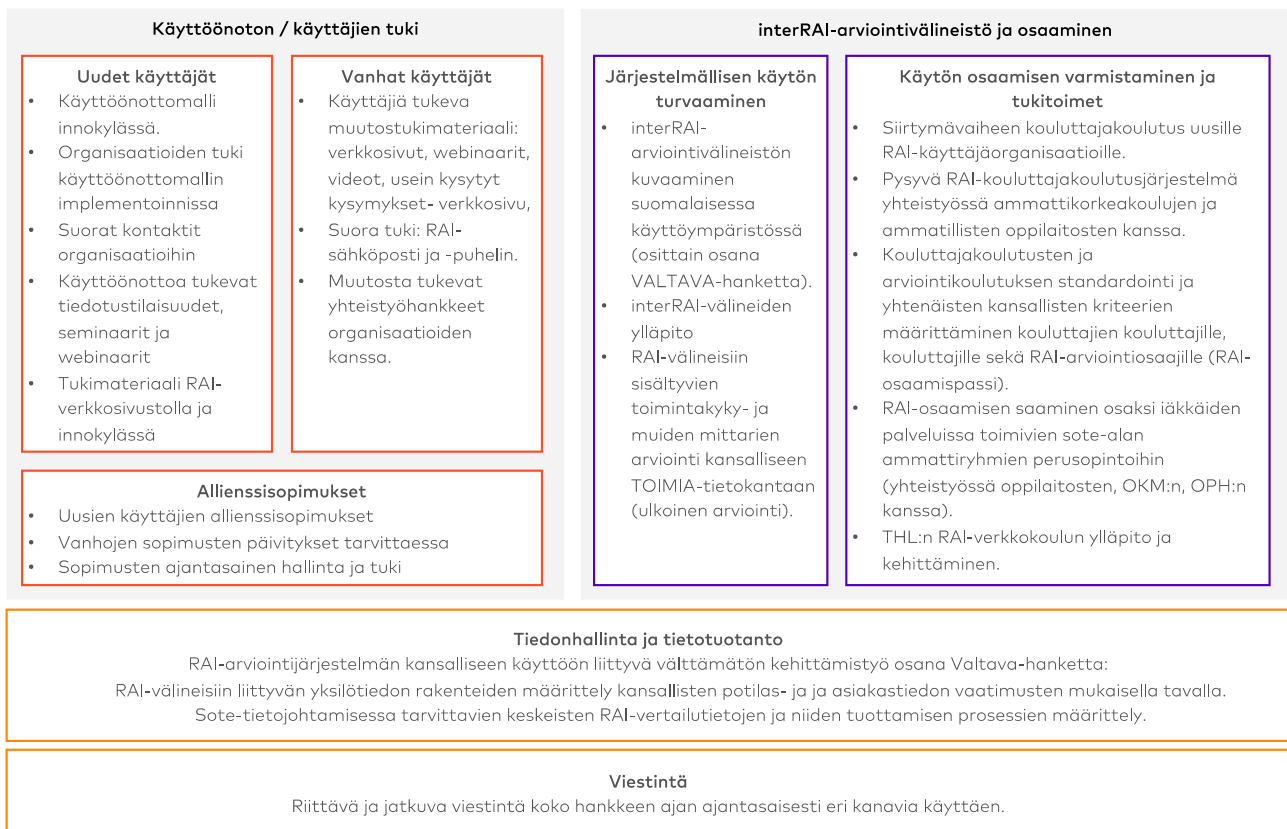
- » Sujuva ja järjestelmällinen käyttöönotto iäkkäiden palveluita järjestävissä ja tuottavissa organisaatioissa.
- » Riittävän osaamisen varmistaminen RAI-välineistön käyttämiseksi järjestelmällisesti ja luotettavasti.
- » RAI-välineistön kansallinen käyttö ja käytettävyyden parantaminen.
- » RAI-tiedon käytön juurtuminen osaksi iäkkäiden palvelujen asiakasprosesseja ja tiedolla johtamista.

RAI-välineistön käytön juurtumista ja tiedon hyödyntämistä hyvinvointialueilla on mahdollista arvioida vasta muutama vuosi hankkeen päättymisen jälkeen, sillä uusien välineistöjen käyttöönottoprosessit kestävät vuosia. RAI-arviointien määrää oli hankkeen aikana mahdollista seurata ja näiden kattavuutta yli 75-vuotiaasta väestöstä, mutta arviointien laadun seuranta ja kertyneen tiedon hyödyntäminen tulee tyypillisesti näkyväksi vasta, kun RAI-välineistön käyttö on vakiintunut organisaatiossa.

Hankkeen tavoitteiden toteuttamisen kannalta haasteeksi koettiin, ettei hanke voinut velvoittaa palveluita tuottavien organisaatioiden johtoa tai vaikuttaa suoraan niiden päätöksentekoon. Se, kuinka organisaatiot hyödynsivät hankkeen aineistoja ja tukimuotoja oli organisaatiokohtaista. Vastuu välineistön käyttöönotosta ja tarvittavista toimenpiteistä säilyi palveluiden tuottajilla, jolloin hankkeen merkitystä on vaikea tunnistaa.

2.2 Hankkeen toteutus

THL on organisaationa tietoa tuottava ja tiedolla ohjaava, eikä se ole siksi pystynyt tekemään alueiden kanssa konkreettisia toimia RAI-välineistön käyttöönottamiseksi. Hankkeessa kuitenkin tuotettiin runsaasti erilaisia materiaaleja, järjestettiin tilaisuuksia sekä koulutuksia, joilla alueiden omaa toimintaa pyrittiin tukemaan. Osalle alueista tarjottiin myös kohdennettua tukea. THL:n toiminnan luonteesta johtuen neuvonta pysyi pääasiassa kansallisella tasolla, mutta myös alue- ja organisaatiotasoisia neuvontaa toteutettiin. Hankkeessa tehtiin esimerkiksi yhteistyötä alueellisten RAI-koordinaattoreiden ja RAI-vastaavien kanssa. Hankkeen keskeisiä toimenpiteitä on kuvattu seuraavassa (kuva 5).

Kuva 5. Hankkeen toimenpiteet

Hankkeen alussa vuonna 2021 palveluiden järjestäjäkenttä oli laaja, mikä vaikeutti yhteistyöverkostojen rakentamista toimijoiden kanssa. Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen selkeytti myös hankkeen toimintaa. Hankkeen alkaessa palveluntuottajia olivat kunnat sekä yksityiset organisaatiot. Laajan toimijakentän takia myös erilaisia toimintakäytänteitä oli paljon, mikä vaikeutti erityisesti tiedonkulkua THL:n ja palveluntuottajien välillä. Hankkeen aikana hyvinvointialueiden valmisteluelimet, sekä hyvinvointialueet aloittivat toimintansa. Erityisesti hyvinvointialueiden toiminnan aloitus helpotti osaltaan hankkeen toteutusta, sillä samalla alueiden yhteyshenkilöiden nimeäminen yhdenmukaistui.

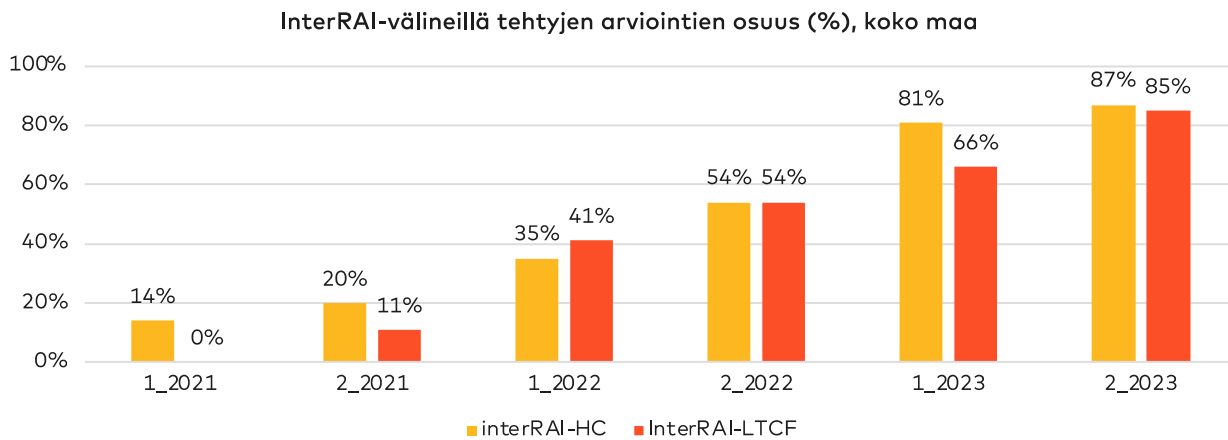
Uusia RAI-välineistön käyttäjiä tuettiin hankkeen aikana erilaisilla tilaisuuksilla, tukimateriaaleilla ja aineistoilla. Lisäksi RAI-välineistön käyttöönoton tueksi luotiin käyttöönottomalli, joka on saatavilla Innokylästä. Käyttöönottomalli julkaistiin jo ennen kuin hanke aloitti toimintansa. Käyttöönottomallia on tarkasteltu tarkemmin [luvussa 3.1](#). Käyttöönoton tuki kohdistui pääasiassa uusille RAI-käyttäjille. Hankkeen tukea tarjottiin aktiivisesti myös niille hyvinvointialueille, joissa vain osa kunnista oli aikaisemmin käyttänyt RAI-välineistöä. Pidempään RAI-välineistöä käyttäneet organisaatiot hyödynsivät erityisesti hankkeen aikana järjestettyjä tilaisuuksia. Käyttöönoton tukitoimia on käsitelty [luvussa 3.2](#).

RAI-välineistön ja -tiedon käytön osaamisen varmistamista tuettiin THL:n omalla RAI-kouluttajakoulutuksella. Koulutusta pilotoitiin syksyn 2021 aikana Siun soten (nykyisin Pohjois-Karjalan hyvinvointialue) ja Satakunnan pilottihankkeiden nimeämille työntekijöille. Kansalliset koulutukset käynnistyivät tammikuussa 2022. Hankkeen kouluttajakoulustointa on kuvattu tarkemmin [luvussa 3.3](#). Lisäksi hankkeen aikana tehtiin yhteistyötä ammattikorkeakoulujen kanssa THL:n RAI-kouluttajakoulutuksen toteuttamiseksi osana ammattikorkeakoulujen täydennyskoulutusta. THL tarjoaa oppilaitoksille valmiin koulutusmallin ja -materiaalin sekä perehdyttää opetushenkilöstön sen käyttöön, mutta ammattikorkeakoulut päättävät itse koulutuksen ottamisesta osaksi koulutustarjontaa, sen hinnoittelusta ja markkinoinnista. Toistaiseksi kahdeksan ammattikorkeakoulua on ilmoittanut ottavansa koulutuksen omaan täydennyskoulutusohjelmistoonsa.

Osaamisen varmistamista tuettiin myös oppilaitosyhteistyöllä, joka käynnistyi syksyllä 2020 ammattikorkeakouluille järjestetyssä työpajatilaisuudessa. Yhteistyötä oppilaitosten kanssa jatkettiin koko hankkeen ajan. Työpajoissa käsiteltiin RAI-kouluttajakoulutusmallia, RAI-kouluttajakoulutusten sisällyttämistä osaksi ammattikorkeakoulujen opetustarjontaa sekä työryhmän perustamista RAI-osaamisen sisällyttämiseksi AMK-opetussuunnitelmiin. Yhteistyötä jatkettiin hankkeen edetessä ammattikorkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten sekä opetushallituksen kanssa. Oppilaitosyhteistyötä tuettiin lisäksi erilaisin infotilaisuuksin. Tilaisuuksien myötä hanketoimijoille muodostui kuva oppilaitosten RAI-osaamisesta. Osaamisessa havaittiin olevan suuria alueellisia ja oppilaitoskohtaisia eroja. Opetushenkilöstölle luotiin tästä syystä "Näin otan RAI-tiedon haltuun" -tutkimateriaali oikean ja oleellisen tiedon löytämiseksi RAI-välineistöstä ja RAI-osaamisen edistämiseksi.

Hankkeessa määriteltiin kansallisen RAI-osaamisen tavoitteet, ja osaamistavoitteiden sisällyttämistä sote-alan koulutuksiin edistettiin eri tavoin. Keväällä 2022 hankkeen myötä käynnistettiin THL:n koordinoima AMK-OPS-työryhmä. Työryhmän tuloksena EQF 6 AMK-tutkintoihin määriteltiin RAI-arviointivälineistön käyttöön liittyvät osaamistavoitteet. Kajaanin ammattikorkeakoulu toteutti syksyllä 2022 viiden opintopisteen EQF 7 -tason opintokokonaisuuden, jonka osaamistavoitteet ja sisältö käytiin työryhmässä läpi. Osaamistavoitteet jaettiin kaikkien sote-alan tutkintoja tarjoavien AMK-oppilaitosten käyttöön. THL:n RAI-asiantuntijat kommentoivat myös Opetushallituksen perustutkintouudistuksen sote-alan tutkintojen osaamissisältöjä RAI-osaamisen tavoitteiden näkökulmasta.

Hanke tuki järjestelmällisen käytön turvaamista julkaisemalla RAI-käyttäjille interRAI-LTCF- ja interRAI-HC-muutosoppaat sekä teettämällä arvioinnin RAI-mittareista TOIMIA-tietokantaan. Uudet RAI-välineistön käyttäjät ottivat hankkeen aikana käyttöön interRAI-välineistön ja aiemmin RAI-välineitä käyttäneitä kannustettiin siirtymään interRAI-välineisiin. Tämän muutoksen tueksi hankkeessa laadittiin muutosoppaat ja tarjottiin perehdytystä interRAI-välineisiin siirtyville. RAI-verkkokoulun kurssit "RAI-välineistö" ja "RAI-arviointi" päivitettiin vastaamaan interRAI-välineistön sisältöjä. InterRAI-välineillä tehtyjen arviointien osuus kasvoi merkittävästi hankkeen aikana (kuva 6). RAI-välineistön mittareiden kuvaaminen ja arviointi TOIMIA-tietokantaan käynnistyi syksyllä 2021. RAI-mittareiden psykometriikka-arviointi toteutettiin kahdeksan RAI-mittarin osalta. Tiedot tullaan julkaisemaan TOIMIA-suosituksena RAI-mittareiden käytöstä vuoden 2024 aikana.

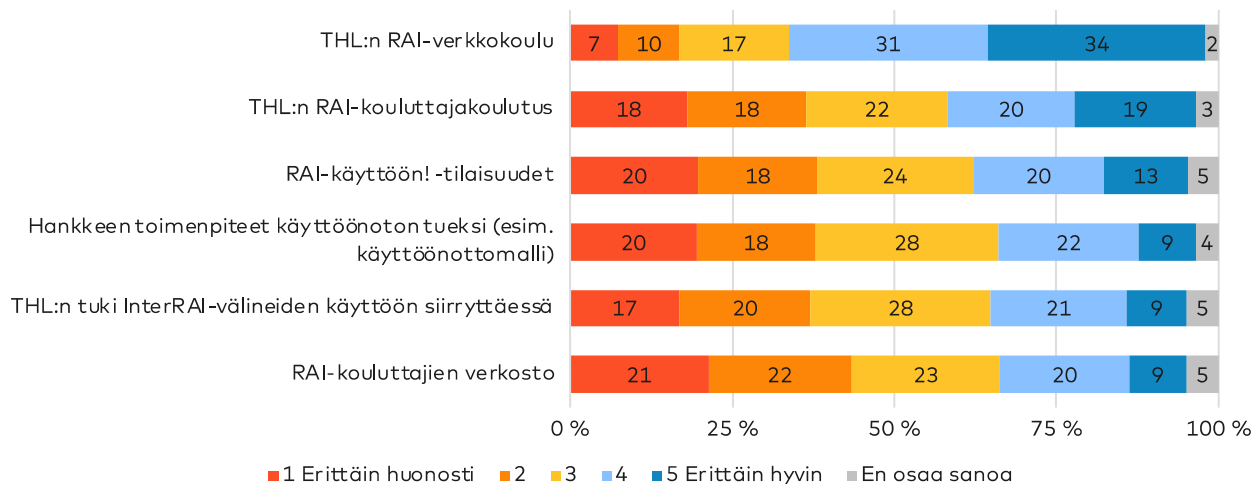

Kuva 6. InterRAI-välineillä tehtyjen arviointien osuus 2021–2023 (Lähde: THL)

Lakisääteisessä käytössä olevat RAI-välineet, koulutusmateriaalit ja verkkokoulun kaksi kurssia käännettiin ruotsiksi. Ruotsinkieliset interRAI-HC, interRAI-LTCF ja interRAI-CAP-herätekäsi- ja julkaistiin kesällä 2022. InterRAI-CHA täydennysosineen sekä interRAI-CA-HELISA julkaistaan keväällä 2023. Vuonna 2022 toteutettiin myös RAI-verkkokoulun kurssien RAI-välineistö ja RAI-arviointi sekä RAI-kouluttajakoulutusmateriaalin ruotsinnokset. Välineiden ruotsinkieliset käännökset tulivat palveluntuottajien näkemyksen mukaan käyttöön verrattain myöhään. THL:n verkkokoulun RAI-välineistö (RAI-verktyget) ja RAI-arviointi (RAI-bedömning) -kurssit julkaistiin ruotsiksi syyskuussa 2022.

THL:n hankkeen ja sen eri toimintojen tunteminen jakoi kyselyyn vastanneita RAI-välineistöä käyttävien organisaatioiden edustajia. Osa vastaajista tunsivat hankkeen ja sen toiminnot hyvin, osa huonosti. Tutuin toiminto oli RAI-verkkokoulu, jonka tunsivat hyvin 65 prosenttia vastaajista. RAI-verkkokoulun neljästä kurssista kaksi sisältyy RAI-kouluttajakoulutukseen. Verkkokoulun kurssit ovat myös osa monen palveluntuottajan omaa RAI-koulutusta, minkä lisäksi verkkokoulua hyödynnetään sote-alan oppilaitoksissa. Tämä selittää osaltaan sitä, miksi verkkokoulu on hankkeen toiminnoista vastaajille tutuin. Heikoiten tunnettu toiminto oli RAI-kouluttajien verkosto, jonka tunsivat huonosti 43 prosenttia vastaajista (kuva 7).

Kuinka hyvin tunnet THL:n hanketta ja sen eri toimintoja? (n=591–597)

Kuva 7. Hankkeen ja sen toimintojen tunnettuus

RAI-tiedon hyödyntämistä tuettiin vahvistamalla RAI-välineistöä käyttöönettävien sekä välineistöä jo käyttävien perusosaamista ja ymmärrystä RAI-välineistön mahdollisuuksista. RAI-tiedon hyödyntäminen käsiteltiin RAI käyttöön! -tilaisuuksissa, valvontaviranomaisten perehdytyksissä, käyttöönottomallin implementoinnin pilotoinnissa sekä RAI-kouluttajakoulutuksissa. RAI-tiedon hyödyntäminen ja etenkin vertailutiedon ja tiedolla johtamisen näkökulma painottuivat hankkeen toiminnassa ja tilaisuuksissa hankkeen loppuvaiheessa.

2.3 Organisointi ja resurssit

Hanke ja sen toiminnot sijoittuivat THL:n Hyvinvointivaikuttajat-osaston Tiedolla johtaminen ja vertaiskehittäminen -yksikön Toimintakyky ja palvelutarpeet -tiimiin. Hankkeessa työskenteli kevästä 2021 alkaen neljä kokoaikaista työntekijää: projektipäällikkö, kaksi erikoissuunnittelijaa ja yksi suunnittelija. Lisäksi hankkeessa työskenteli tutkija keväeseen 2022 saakka RAI-mittareiden TOIMIA-arviointitehtävissä. Hankeryhmä kokoontui säännöllisesti noin kerran viikossa hankkeen etenemisen suunnittelun, seurannan ja ajankohtaisten asioiden ja linjausten käsittelemiseksi. Lisäksi hankeryhmällä oli kehittämis- ja suunnittelutapaamisia.

Hankejohtaja, projektipäällikkö ja erikoissuunnittelijat vastasivat osaltaan kansallisen käytön tuen kokonaisuuteen, RAI-osaamisen tuen kokonaisuuteen sekä interRAI-välineistön kansallisen käytön kokonaisuuteen hankkeessa määritellyistä toiminnoista. Osaamisen tuen kokonaisuutta toteuttivat projektipäällikön kanssa kaksi erikoissuunnittelijaa ja kaksi kouluttajaa. Hankkeen kaikki toiminnot toteutettiin kiinteässä yhteistyössä THL:n RAI-vertailukehittämisen asiantuntijoiden kanssa. Hankkeeseen saatiin tarvittaessa tukea THL:n muilta asiantuntijoilta. Hankeryhmän ja hankkeen toiminta koettiin onnistuneeksi. Resursseihin nähden hanke toteutti paljon

kustannustehokkaita toimenpiteitä. Tätä tuki hankkeen tiivis yhteistyö THL:n muiden RAI-asiantuntijoiden kanssa.

Hanke toimi tiivistii yhteistyössä muiden RAI-toimijoiden ja -työryhmien kanssa. Hankkeen alkuvaiheen toiminnan tueksi nimettiin RAI-asiantuntijoista muodostuva kokoonpano, jonka tarkoituksena oli tukea hankeryhmää, hankkeen linkittymistä pysyvään RAI-toimintaan sekä vahvistaa hiljaisen tiedon ja kokemustiedon siirtymistä hankeryhmän käyttöön. Tukiryhmän toiminta lopetettiin keväällä 2022 kun hankkeen toiminta oli vakiintunut. Hankkeen henkilöstö osallistui säännöllisesti vuoroviikoin HYPI-tiimin ja RAI-asiantuntijaryhmän palaveriin. Lisäksi hankehenkilöstö osallistui seuraaviin alatyöryhmiin ja niiden työskentelyyn: RAI-välinehallinta, RAI-osaamisen kehittämisen ryhmä ja RAI-viestintä.

Hanketta toteutettiin yhteistyössä palveluiden järjestäjien ja tuottajien sekä valvontaviranomaisten kanssa. Hankkeelle nimettiin ohjausryhmä, jossa oli edustus iäkkäiden palveluiden/asiakasohjauksen järjestäjä- ja palveluiden tuottajatahoilta, valvontaviranomaistaholta, kuntaliitosta, koulutusorganisaatiosta sekä STM:n ja THL:n edustus. Ohjausryhmä kokoontui hankekaudessa 1–2 kertaa vuodessa. Ohjausryhmän tehtävänä oli:

- » Hankeorganisaation tukeminen.
- » Hankkeen toiminnan toteutumisen tilanteen, aikataulun ja budjetin seuranta.
- » Hankkeen etenemisen ja tuotosten arviointi.
- » Muutostarpeiden tunnistaminen ja tarvittavien korjaavien toimenpiteiden esittäminen ml. tarvittaessa ehdotukset hankesuunnitelman muuttamiseksi.
- » Hankkeen mahdollisten muutosten hyväksyminen.
- » Hankkeen tulosten hyödyntäminen, levittäminen ja tiedottaminen.
- » Hankkeen loppuraportin hyväksyminen.

Erilliseen hankkeen avulla lakisääteisen toiminnan käynnistämisen varmistaminen oli mahdollista organisoida suunnitelmallisesti projektoiduksi kokonaisuudeksi. Hankkeessa tehty työ kytkeytyy kiinteästi sekä THL:n että alueilla tehtävään perustyöhön. Vuoden 2024 alusta lukien RAI-välineistön kansallisen käytön tukeminen on osa THL:n pysyvää RAI-toimintaa. Toimeenpanon ja käytön tukea tarvitaan jatkossakin, sillä RAI-välineistöön tulee päivityksiä, henkilöstön osaamisen varmistaminen koulutuksilla sekä perehdytyksillä on jatkuvaa ja RAI-arvioinneista saatavan tiedon täysipainoinen käyttö on vasta alussa. Iso osa hankkeen aikana tehdystä työstä siirtyy osaksi jatkuvaa toimintaa niin THL:ssä kuin alueillakin.

Hankkeeseen osoitetut resurssit koettiin riittäviksi, sillä keskeiset hankkeessa suunnitellut toimenpiteet pystyttiin toteuttamaan. Hankkeen alkuvaiheen toteutusta vaikeutti hankeryhmän rekrytointien viivästyminen, mistä syystä hankkeen aloitus viivästyivät muutamalla kuukaudella. Hankkeen toimenpiteet koettiin resurssitehokkaiksi ja toteuttamiskelpoisiksi. Hankkeen toteutusta tuki THL:n muiden RAI-asiantuntijoiden tuki. Palveluntuottajilta tuli toiveita laajemmille kouluttajakoulutuksille mitä hankkeen puitteissa oli mahdollista järjestää. Koulutuksen tarve yllätti hanketoimijat. Koulutustarpeeseen vastaaminen olisi kuitenkin vaatinut moninkertaiset resurssit.

3 Käyttöönoton tuki ja osaamisen varmistaminen

Tässä luvussa tarkastellaan hankkeen toimenpiteitä sekä näiden toteutumista. Tarkastelun kohteena on erityisesti se, miten hanke on onnistunut tukemaan RAI-välineistön käyttöönottoa alueilla.

Keskeiset havainnot

- » Hankkeessa hyödynnetty käyttöönottomalli julkaistiin jo ennen hankekauden alkua. Käyttöönottomallin implementointia pilotoitiin hankkeen aikaan kolmella alueella vuosina 2021–2022.
- » Koska käyttöönottomalli ja hankkeen tuki suunnattiin ensisijaisesti RAI-välineistön uusille käyttäjille, toteutuivat käyttöönottomallin vaiheista parhaiten kaksi ensimmäistä: organisoituminen ja RAI-osaamisen varmistaminen.
- » Käyttöönottomallin ja hankkeen tarjoama tuki oli erityisen tärkeää niille toimijoille, jotka eivät olleet aikaisemmin käyttäneet RAI-välineistöä. THL:n RAI-verkkokoulu, verkkosivut, erilaiset materiaalit ja seminaarit koettiin parhaiten käyttöönottoa tukeneiksi toimiksi.
- » Hankkeen aikana toteutettiin RAI-kouluttajakoulutuksia, jonka suorittaneella on oikeus kouluttaa organisaationsa henkilöstöä tekemään RAI-arviointeja. Koulutukset suunnattiin uusille käyttäjäorganisaatioille.
- » RAI-kouluttajakoulutuksen käyneet kokivat pääsääntöisesti pystyneensä hyödyntämään RAI-kouluttajakoulutusta omassa organisaatiossaan.

3.1 Käyttöönottomalli

RAI-välineistön käyttöönotto johtaa uuteen toimintatapaan organisaatiossa. Muutoksen tueksi THL loi kansallisen toimintamallin RAI-järjestelmän käyttöönottoon iäkkäiden palveluissa. Malli julkaistiin Innokylässä elokuussa 2020. Toimintamalli oli siis alueiden käytettävissä jo ennen hankekauden alkua. Käyttöönottomalli koostuu viidestä vaiheesta:

- 1) **Organisoitumisvaihe:** organisaatio tekee käyttöönottosuunnitelman, jossa on kuvattu eri vaiheissa toteutettavat toiminnot. Aluksi organisaatio solmii RAI-välineistön käytöstä alilisenssisopimuksen THL:n kanssa, muodostaa RAI-koordinaatioryhmän ja nimeää vastuuhenkilöt.

- 2) **Orientoitumisvaihe:** henkilöstö sitoutuu RAI-järjestelmän käyttöönottoon. Sitoutumista edistää esimerkiksi infotilaisuuksien ja kyselytuntien järjestäminen. Tavoitteena on vuorovaikutuksellinen tiedon jakaminen.
- 3) **RAI-osaamisen varmistamisen vaihe:** organisaatio toteuttaa RAI-koulutukset koulutussuunnitelman mukaisesti. Tavoitteena on varmistaa RAI-arviointien luotettavuus ja yhdenmukaisuus.
- 4) **RAI-arviointien tekemisen ja tiedon käytön vaihe:** ammattilaiset ryhtyvät tekemään RAI-arviointeja asiakkaan kanssa. Ammattilaiset hyödyntävät RAI-arviointitietoa asiakkaan palvelu- ja hoitosuunnitelmassa.
- 5) **RAI-vertailutiedon käyttövaihe:** organisaatio tekee suunnitelman RAI-vertailutiedon käytöstä johtamisen eri tasoilla. Lähijohtajat hyödyntävät vertailutietoa yksikön toiminnan tarkastelussa, minkä lisäksi RAI-vertailutietoa käytetään vertailukehittämisessä ja päätöksenteossa.

RAI-arviointivälineistön kansallisen käyttöönottomallin implementoinnin pilotointi käynnistyi huhtikuussa 2021 kolmella alueella: Lapissa, Satakunnassa ja Siun sotessa (nyk. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue). Pilotin tarkoituksena oli testata käyttöönottomallia pilottialueilla/kunnissa. Pilottiin osallistuneet jakoivat omat toimintamallinsa Innokylässä. Pilotointi toteutettiin huhtikuun 2021 ja marraskuun 2022 välisenä aikana. RAI-arviointien tekeminen ja RAI-tiedon hyödyntäminen asiakastyössä käynnistyivät näillä alueilla vuoden 2022 alussa. THL tuki pilottialueita eri tavoin:

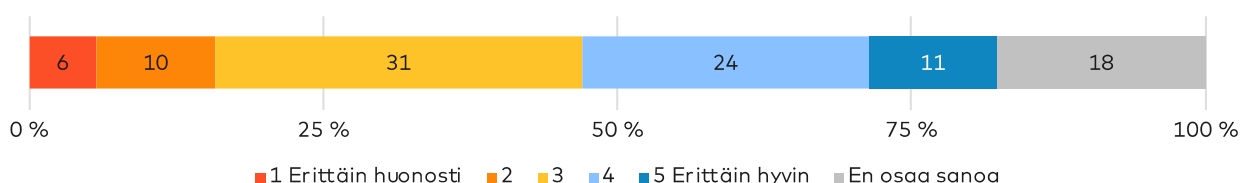
- » Pilottialueiden RAI-koordinaatioryhmien yhteiset tapaamiset.
- » Alueiden sisäiset RAI-koordinaatioryhmien tapaamiset ja työryhmän kokoukset.
- » Alueilla toteutetut orientoitumisvaiheen infotilaisuudet ja kyselytunnit.
- » Alueiden RAI-vastaavien ja RAI-kouluttajien työpajat.
- » Alueiden RAI-koordinaattoreiden aamukahvitapaamiset.
- » RAI-vertailutieto lähijohtamisessa -koulutukset lähijohtajille ja ylemmälle johdolle.
- » Puheenvuorot yksityisille palveluntuottajille suunnatuissa infotilaisuuksissa.
- » Palavereja alueiden vanhuspalvelujohtajien, päälliköiden ja RAI-koordinaattoreiden kanssa.

Osaamisen varmistamisen vaihe jatkui pilottiin osallistuneilla alueilla samanaikaisesti. Satakunnan ja Siun soten alueilta muodostettiin THL:n RAI-kouluttajakoulutusmallin pilotointiryhmät, joissa koulutettiin organisaatioihin ensimmäiset RAI-kouluttajat. Implementointihanke lisäsi hankeorganisaation ymmärrystä palveluntuottajien tarpeista ja toiveista, mikä tuki hankkeen toteutusta useassa vaiheessa.

Käyttöönottomallin tunnettuus RAI-välineistöä käyttävien organisaatioiden keskuudessa riippui siitä, kuinka pitkällä organisaatio oli RAI-välineistön ja -tiedon hyödyntämisessä. Uudet RAI-käyttäjät kokivat käyttöönottomallin selkeyttäneen ja ryhdistäneen käyttöönottoprosessia ja sen eri toimijoiden roolia. Käyttöönottomalli myös lisäsi ymmärrystä siitä, että RAI-välineistön käyttöönotto on pitkä prosessi. Välineistön käyttöönotto tarkoittaa myös toimintatapojen muutosta. On luonnollista, etteivät organisaatiot, jotka olivat käyttäneet RAI-välineistöä useita

vuosia, tunteet käyttöönottomallia tai THL:n käyttöönoton tuen hanketta kovinkaan hyvin, sillä ne oli suunnattu ensisijaisesti RAI-välineistöä käyttöönottaville organisaatioille. Reilu kolmannes (35 %) kyselyyn vastanneista koki THL:n käyttöönottomallin tukeneen RAI-arviointivälineistön käyttöönottoa organisaatioissa hyvin tai erittäin hyvin (kuva 8).

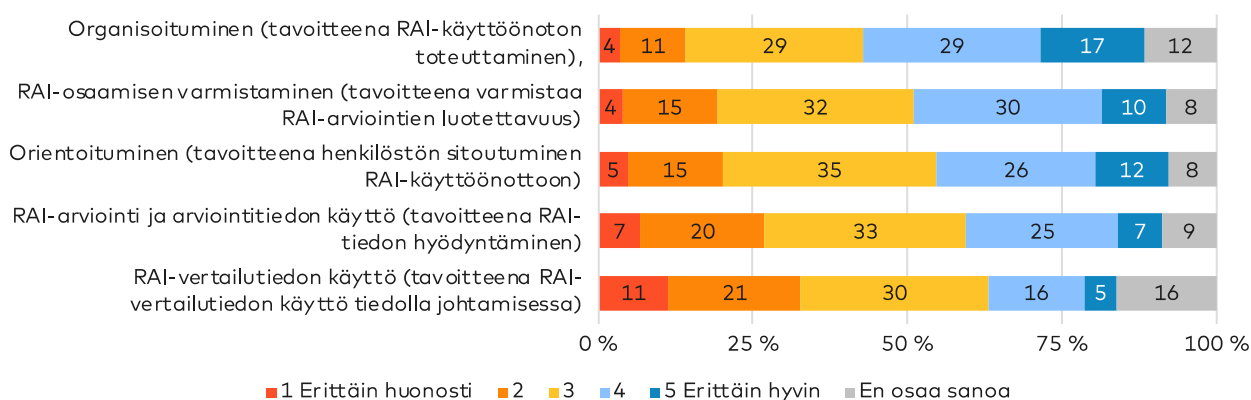
Kuinka hyvin THL:n käyttöönottomalli on kokonaisuudessaan tukenut RAI-arviointivälineistön käyttöönottoa organisaatiossasi? (n=513)

Kuva 8. Käyttöönottomallin tuki RAI-arviointivälineistön käyttöönotolle

Käyttöönottomallin vaiheet toteutuivat vaihtelevasti organisaatioissa. Parhaiten nähtiin toteutuneen organisoitumisen, RAI-osaamisen varmistamisen ja orientoitumisen, joiden 38–48 prosenttia vastaajista arvioi toteutuneen hyvin. Heikoiten nähtiin toteutuneen RAI-vertailutiedon käytön, jonka lähes kolmannes vastaajista arvioi toteutuneen huonosti (kuva 9). Hankkeen toiminta kohdistui ensisijaisesti organisaatioihin, jotka olivat ottamassa RAI-välineistöä käyttöön. Tämä selittää, miksi käyttöönottomallin ensimmäiset vaiheet (organisoituminen, RAI-osaamisen varmistaminen) toteutuivat vastaajien mukaan parhaiten. Toimijoille, joille RAI-arviointien toteuttaminen on verrattain uutta tai joilla uusien toimintamallien jalkauttamien on vielä kesken, ei RAI-arviointi- tai -vertailutiedon hyödyntäminen ole vielä osa toiminnan arkea.

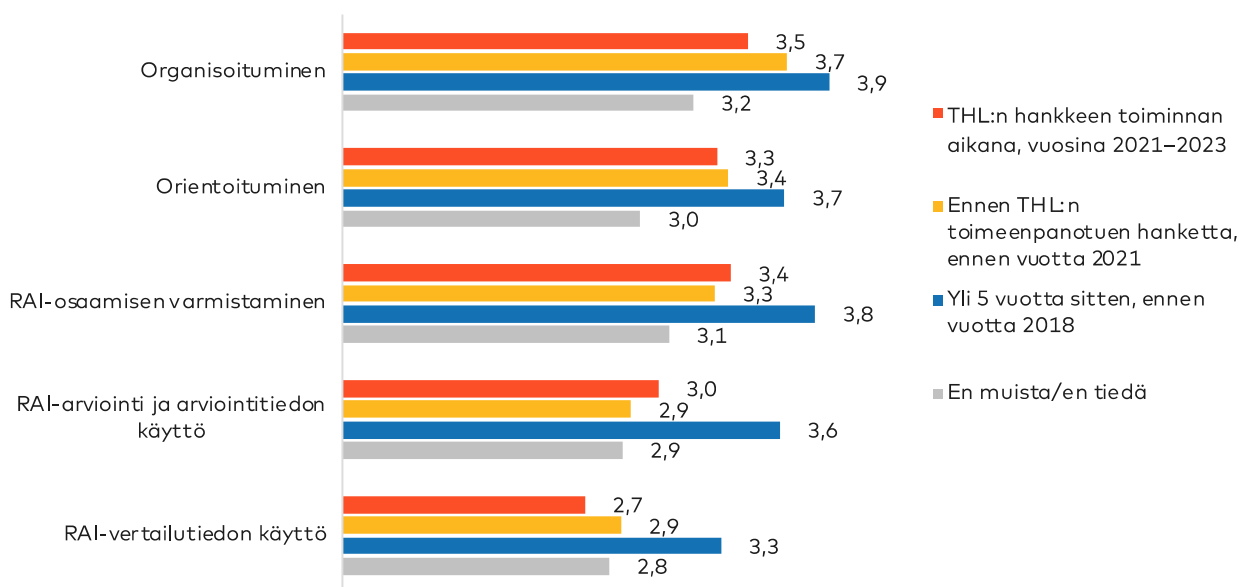
Kuinka hyvin edellä kuvatut RAI-käyttöönottoprosessin vaiheet ovat toteutuneet organisaatiossasi? (n=510–513)

Kuva 9. Käyttöönottomallin vaiheiden toteutuminen

RAI-välineistöä yli viisi vuotta käyttäneet organisaatiot arvioivat käyttöönottomallin vaiheiden toteutumisen organisaatiossaan muita ryhmiä positiivisemmin. Hankkeen aikana ja ennen sitä RAI-välineistön käyttöön ottaneiden organisaatioiden vastausten välillä ei ole merkittävää eroa (kuva 10). RAI-arviointi- ja -vertailutiedon hyödyntämisen taso kasvaa mitä pidempään RAI-välineistö on ollut käytössä. Mitä pidempään RAI-välineistö on ollut käytössä, sitä kiinteämpi osa palveluiden päivittäistä arkea siitä tulee. Tästä syystä yli viisi vuotta RAI-välineistöä käyttäneiden organisaatioiden edustajat arvioivat osa-alueet muita positiivisemmin.

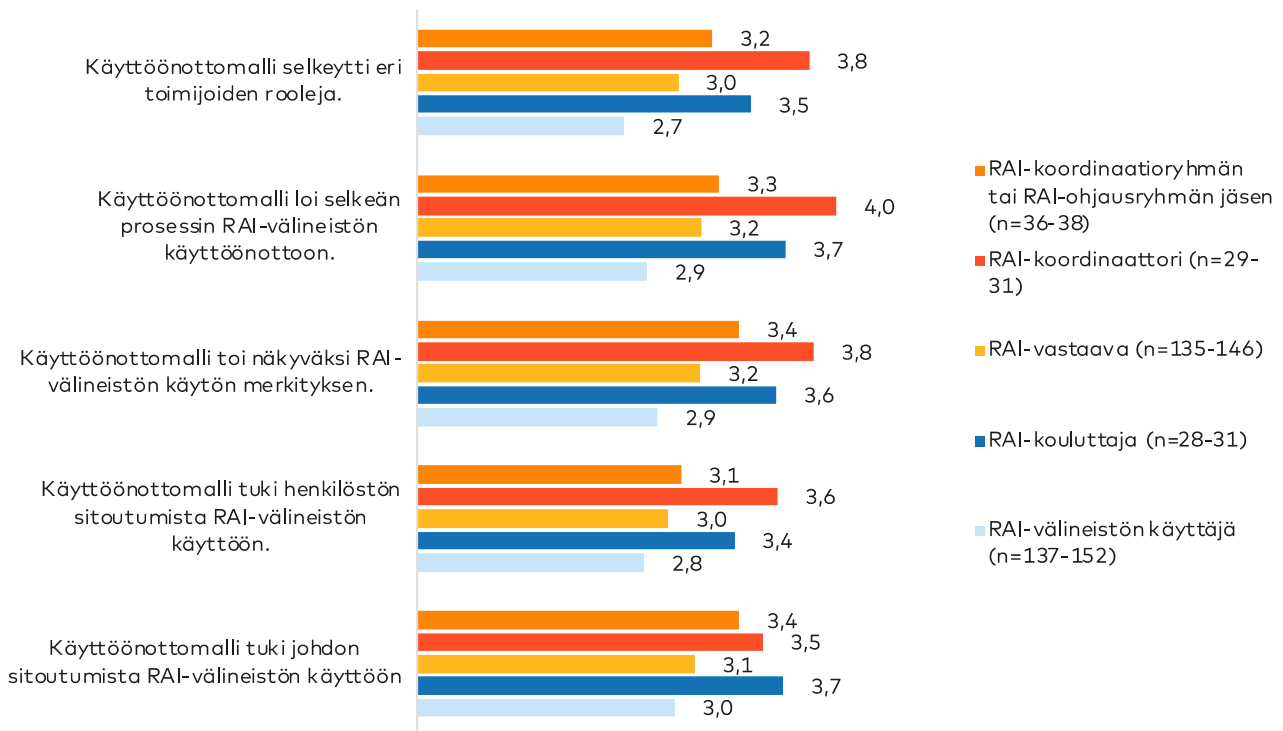
Kuinka hyvin edellä kuvatut RAI-käyttöönottoprosessin vaiheet ovat toteutuneet organisaatiossasi? Keskiarvot (1-5). RAI-välineistön käyttöönottoajankohdan mukaan. (n=187-188)

Kuva 10. Käyttöönottomallin toteutuminen RAI-välineistön käyttöönottoajankohdan mukaan (organisaatioiden johto ja esihenkilöt)

Käyttöönottomallin merkitys ja rooli oli kokonaisuutena selkein RAI-koordinaattoreille ja -kouluttajille. Nämä toimijat todennäköisesti tunsivat parhaiten THL:n käyttöönottomallin sekä RAI-järjestelmän käyttöönoton tavoitteet (kuva 11). RAI-välineistön käyttäjien näkökulmasta käyttöönottomallin merkitys jäi vähäiseksi. Käyttäjien, sekä RAI-vastaavien näkökulmasta ei todennäköisesti ole merkitystä sillä, millä tai kenen mallilla järjestelmä organisaatiossa otetaan käyttöön. Keskeistä näille toimijoille on, kuinka toimivia toimenpiteet oman työn kannalta ovat. Kaikkien vastaajien kesken suurin merkitys nähtiin olleen sillä, että käyttöönottomalli toi näkyväksi RAI-välineistön käytön merkityksen ja loi selkeän prosessin RAI-välineistön käyttöönottoon.

Mikä merkitys THL:n käyttöönottomallilla on ollut RAI-järjestelmän käyttöönotossa organisaatiossanne? Vastaajan roolin mukaan, keskiarvot (1-5).

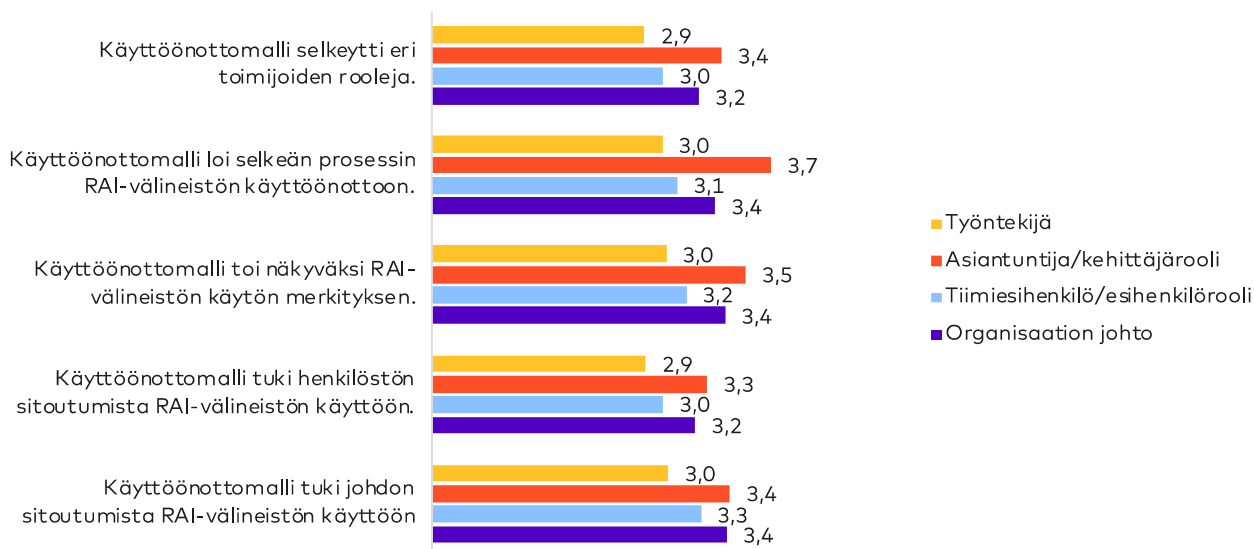

Kuva 11. Käyttöönottomallin merkitys organisaatiolle vastaajan roolin mukaan¹

Hankkeen aikana välineen käyttöön ottaneet vastaajat arvioivat käyttöönottomallia hieman **positiivisemmin** kuin ennen THL:n hanketta välineen käyttöön ottaneet vastaajat. Joskin myös vastaajat, jotka kertoivat ottaneensa käyttöön välineen yli 5 vuotta sitten arvioivat käyttöönottomallin tukeneen johdon sitoutumista RAI-välineistön käyttöön hieman muita useammin. Tarkastellessa näkemyksiä THL:n käyttöönottomallin merkityksestä vastaajan aseman mukaan on havaittavissa, että asiantuntija/kehittäjäroolissa olleet ja organisaation johtoon kuuluneet vastaajat arvioivat käyttöönottomallin positiivisimmin ja työntekijät puolestaan negatiivisimmin (kuva 12). Kuten edellä on todettu, käyttöönottomalli on kokonaisuutena ollut todennäköisesti tutuin organisaation johdossa sekä asiantuntijaroolissa toimiville. Tästä syystä heidän arvionsa käyttöönottomallin merkityksestä on myönteisin.

¹ Vastaajan oli mahdollista valita useampi rooli. Mikäli vastaaja oli valinnut monta roolia, on tarkastelussa valittu näistä rooleista yksi seuraavassa järjestyksessä: RAI-koordinaattori, RAI-koordinaatio-/ohjausryhmän jäsen, RAI-vastaava, RAI-kouluttaja, RAI-välineistön käyttäjä.

Mikä merkitys THL:n käyttöönottomallilla on ollut RAI-järjestelmän käyttöönotossa organisaatiossasi? Vastaajan aseman mukaan, keskiarvot (n=361–386)

Kuva 12. Käyttöönottomallin merkitys vastaajan aseman mukaan

Useat vastaajat kokivat, että käyttöönoton tuki oli hyödyllistä ja ilman THL:n tukea RAI-välineistön käyttöönotto olisi ollut haastavampaa. Monet korostivat, että tuki ja ohjeistus ovat olleet välttämättömiä prosessin sujuvuuden varmistamiseksi. Tuki on auttanut erityisesti kouluttamaan ja sitouttamaan henkilöstöä. THL:n käyttöönottomallin ja ohjeistuksen koettiin luoneen selkeyttä ja rakennetta RAI-välineistön käyttöönottoon. Muina hyötyinä nostettiin esiin muun muassa alueellinen vertailu ja vertaistuki. Organisaatioissa, joissa RAI-välineet olivat olleet käytössä jo ennen THL:n hanketta ei nähty THL:n tuelle niin suurta tarvetta. Osa kuitenkin kertoi, että käyttöönottomalli on tukenut nykyistä toimintaa ja vahvistanut omien prosessien kehittämistä.

3.2 Palveluntuottajille tarjottu tuki

Suurin osa hankkeen tuesta suunnattiin suoraan RAI-välineistöä käyttöönottaville tahoille.

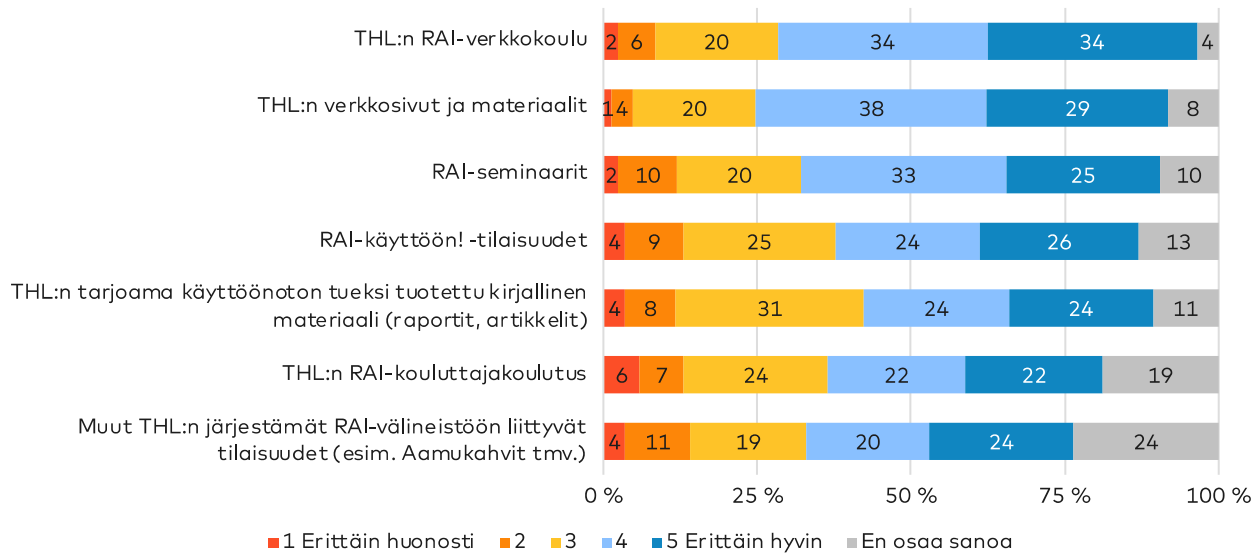
Syksyllä 2021 RAI-arviointivälineistön käyttöönottojen tilannetta kartoitettiin hyvinvointialuetasoisesti. Hankkeen työntekijät olivat yhteydessä alueisiin, joissa maan keskiarvoa suurempi osuus (yli 30 %) toimintayksiköistä oli sellaisia, joissa RAI-välineistö ei ollut vielä käytössä. Tämän perusteella järjestettiin kolme RAI käyttöön! -aluetilaisuutta tukemaan näiden alueiden käyttöönottoja. Lisäksi hankkeen edustajat osallistuivat organisaatioiden RAI-käyttöönoton ja käytön koordinaatioryhmien tapaamisiin. Palveluntuottajia neuvottiin sähköpostitse ja puhelimitse. Yksityisten palveluntuottajien osalta ohjaus ja neuvontavastuu kuuluu palvelunjärjestäjille.

Alilisenssisopimukseen liittyvä tuki ja neuvonta oli myös yksi keskeinen keino tukea RAI-välineistöä käyttöönottavia alueita. RAI-alilisenssisopimusten ja THL:n yhteisrahoitteen RAI-vertailukehittämisen yhteistyösopimusten päivitystarpeet ja sote-palvelunjärjestäjien sopimussiirtoja koskevat käytännöt määriteltiin ja toteutettiin vuonna 2022. Kuntien ja kuntayhtymien THL:n kanssa solmimien RAI-sopimusten raukesivat sote-palvelujen järjestämisvastuun siirtyessä uusille hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa. Hyvinvointialueille laadittiin ohjeistus lakisääteisen toiminnan kannalta välttämättömien RAI-alilisenssisopimusten ja vapaaehtoisen yhteistyön toteuttamiseksi solmittavien RAI-vertailukehittämisen yhteistyösopimusten solmimiseksi.

Hanke mahdollisti eri organisaatioiden RAI-toimijoiden verkostoitumisen. Hankkeen aikana järjestettiin useita RAI käyttöön! -tilaisuuksia. THL:n RAI-asiantuntijat alustivat tilaisuudet minkä lisäksi niissä kuultiin kokemuspuheenvuoroja organisaatioista ja alueilta. Tilaisuudet koettiin tärkeinä, sillä niissä pystyttiin keskittymään välineistön käyttöönoton kannalta keskeisiin teemoihin. Tilaisuuksissa hyödynnettiin myös alueiden osaamista ja tiedon jakamista alueiden kesken. Lisäksi hankkeen työntekijät olivat yhteydessä hyvinvointialueiden valmisteluelimiin, osallistuivat alueiden RAI-koordinaatioryhmien tapaamisiin ja antoivat neuvontaa sähköpostitse.

THL:n tarjoamista kokonaisuuksista verkkokoulu, verkkosivut ja materiaalit sekä seminaarit koettiin parhaiten käyttöönottoa tukeneina toimina. Reilu puolet vastaajista koki näiden tukeneen käyttöönottoa hyvin (kuva 13). Vastaajista 5–15 prosenttia arvioi THL:n tarjoamien kokonaisuuksien tukeneen käyttöönottoa huonosti. THL:n RAI-kouluttajakoulutus ja muut RAI-välineistöön liittyvät tilaisuudet eivät olleet kyselyn vastaajille yhtä tuttuja kuin muut kokonaisuudet. Tukitoimien hyödyntämiseen vaikutti se, missä vaiheessa RAI-välineistön käyttöönottoa ja hyödyntämistä organisaatio oli. Toiminnan lakisääteisyys toi uusia osaamisen lisätarpeita myös vanhoille RAI-välineistön käyttäjäorganisaatioille. Toiminnan jalkauttamisen ja yhtenäisten prosessien kannalta keskeistä on, että henkilöstöllä on yhtenäinen osaamis pohja välineistön käyttöön. Valtakunnallisen vertailtavuuden kannalta on tärkeää, että osaaminen on myös alueiden välillä yhtenäistä.

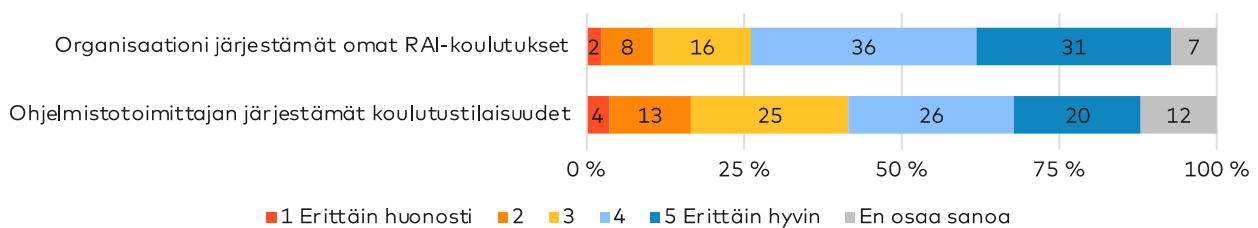
Kuinka hyvin seuraavat THL:n tarjoamat kokonaisuudet ovat tukeneet RAI-välineistön käyttöönottoa organisaatiossasi? (n=84-85)

Kuva 13. THL:n tarjoamat tukitoimet

Organisaatioiden järjestämien omien RAI-koulutusten arvioitiin tukeneen melko hyvin RAI-välineistön käyttöönottoa, mutta ohjelmistotoimittajien järjestämiin koulutustilaisuuksiin suhtauduttiin kriittisemmin (kuva 14). Välineistön käyttöönottoa haittasi ohjelmistotoimittajien rajallinen määrä ja se, että useat alueet etenivät käyttöönotossa yhtä aikaa. Alueet joutuivat odottamaan ohjelmistotoimittajien koulutuksia pitkiäkin aikoja, mikä hidasti välineistön käyttöönottoa ja uusien toimintamallien eteenpäin saattamista. Ohjelmistotoimittajien koulutukset olivat pääosin RAI-ohjelmiston käyttökoulutuksia, kun taas THL:n kouluttajakoulutuksissa tavoite oli lisätä organisaation osaamista RAI-arviointien tekemiseksi ja tukea RAI-tiedon käyttöä asiakastyössä.

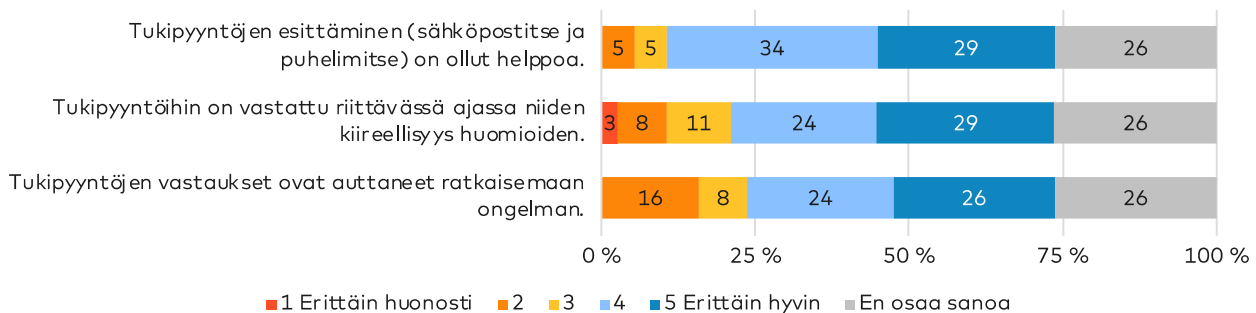
Kuinka hyvin seuraavat muiden toimijoiden kokonaisuudet ovat tukeneet RAI-välineistön käyttöönottoa organisaatiossasi? (n=84)

Kuva 14. Oman organisaation ja ohjelmistotoimittajan järjestämät RAI-välineistön koulutukset

Hankkeen toimenpiteiden toteutusta olisi tukenut palveluntuottajien yhteystahojen parempi tunnistaminen. Hankkeen toimesta viestintää tehtiin paljon ja erilaisia tilaisuuksia järjestettiin useita, mutta suoraa yhteyttä kaikkiin toteuttaviin tahoihin ei ollut. Oikeiden yhteyshenkilöiden tunnistaminen oli vaikeaa erityisesti hankkeen alussa palvelukentän hajanaisuuden vuoksi. Suorempi yhteys organisaatioihin olisi myös tukenut yhteisen ymmärryksen saavuttamista siitä, millaista tukea alueet tarvitsevat. Keskeistä olisi ollut yhteydenpito tahoihin, joilla on päätösvalta organisaatiossa. Kyselyyn vastanneet RAI-koordinaattorit kokivat THL:n neuvonnan toimineen pääsääntöisesti hyvin (kuva 15). Tukipyyntöjen vastausten ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa nähty auttaneen ongelmien ratkaisuisissa.

Kuinka hyvin THL:n antama neuvonta koskien RAI-välineistön käyttöönottoa tai niiden käyttöä on toteutunut? (n=38)

Kuva 15. THL:n tarjoama tuki ja neuvonta

THL:n vaikuttavimpina toimenpiteinä nostettiin esiin kouluttajakoulutus, jonka koettiin auttaneen organisaatioita kouluttamaan henkilöstöään RAI-välineistön käytössä. THL:n säännöllinen viestintä auttoi organisaatioita pysymään ajan tasalla ja verkkosivuilla oleva tieto ja ohjeistus käyttöönoton tueksi koettiin vaikuttavana toimenpiteenä. Seminaarien ja tilaisuuksien koettiin edistäneen mahdollisuuksia koulutukseen ja verkostoitumiseen. Myös palveluntuottajien nimeämät RAI-koordinaattorit ja erityisesti koordinaattoreille tarjottu tuki, kuten erilaiset verkostotapaamiset koettiin toimivana tukena. Myös muu vertaiskehittäminen vertaisverkostojen kautta nostettiin esiin. Esiin nostettiin myös yhtenäiset ja selkeät kansalliset linjaukset, jotka auttoivat organisaatioita toimimaan yhdenmukaisesti.

Hankkeen koettiin tarjonnan tukea RAI-välineistön käyttöönottoon. Organisaatiot saivat vastauksia käytännön kysymyksiin ja tiedonkulku koettiin riittävänä. Erityisen tärkeäksi koettiin RAI-käyttäjien verkosto. Verkostoitumisen haasteeksi tunnistettiin kuitenkin hyvinvointialueiden resurssipula, sekä motivaation puute RAI-tiedon hyödyntämiseen ja kehittämiseen. THL:ltä toivottiin kuitenkin myös selkeämpiä linjauksia esimerkiksi välinevalintoja koskeviin kysymyksiin. Myös laatumoduulia koskevat linjaukset nousivat esiin vastauksissa, mutta THL ei anna niitä koskevia suosituksia, sillä laatumoduuli on ohjelmistotoimittajan tuote. THL:n linjausten uskottiin parantavan alueiden yhdenmukaisuutta ja arviointien vertailukelpoisuutta.

Kyselyyn vastanneet ja haastatellut toivoivat muun muassa lisää erilaisia koulutuksia sekä selkeitä linjauksia RAI-tiedon käyttöön. Tieto THL:n tuottamasta vertailutiedosta ei ollut vielä tavoittanut kaikkia RAI-käyttäjiä, sillä vastauksissa nousi esiin myös tarve kansalliseen vertailtavaan tietoon, joka mahdollistaisi RAI-arviointien tulosten vertailun. Myös RAI-arviointien integrointi asiakastietojärjestelmiin nostettiin esiin. Suoraan RAI-arviointiin liittyen kehittämistarpeina nostettiin sen käytettävyyden parantaminen sekä selkeyden parantaminen siten, että se olisi vähemmän tulkinnanvarainen. Arviointien lyhyempi pituus ja niiden kohdentaminen eri asiakasryhmille nostettiin myös kehittämistarpeina esiin.

3.3 Kouluttajakoulutusjärjestelmä

Hankkeen yhteydessä toteutetut kansalliset kouluttajakoulutukset käynnistyivät tammikuussa 2022. Koulutuksia on toteutunut seitsemässä ryhmässä, joista on valmistunut yhteensä 355 RAI-kouluttajaa. Koulutusryhmiä on tarkoitus järjestää jatkossa noin 4–6 vuodessa. THL:n lisäksi 12 ammattikorkeakoululla oikeus järjestää mallin mukaisia RAI-kouluttajakoulutuksia täydennyskoulutuksena. Koulutuksen sisältö:

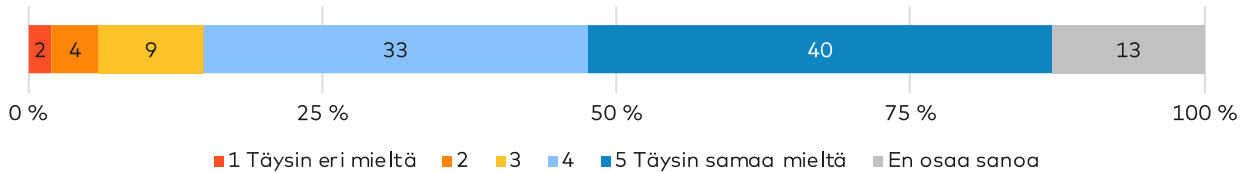
- » THL:n RAI-verkkokoulun kurssit: RAI-välineistö ja RAI-arviointi.
- » RAI-arvioinnin prosessi, periaatteet ja toteutus.
- » Omat RAI-harjoitusarvioinnit ja niistä tehtyjen yhteenvedojen läpikäynti.
- » RAI-arviointitiedon hyödyntäminen hoidon, kuntoutuksen ja palvelun suunnittelussa.
- » RAI-harjoituskoulutuksen järjestäminen omassa organisaatiossa ja siitä laaditun yhteenvedon läpikäynti.
- » Kouluttamis- ja ohjaustaitojen vahvistaminen.

Koulutuksen suorittanut RAI-kouluttaja voi kouluttaa organisaationsa henkilöstöä tekemään RAI-arviointeja ja käyttämään RAI-arviointitietoa iäkkään asiakkaan hoidon, kuntoutuksen ja palvelun suunnittelussa. Tavoitteena on saada kaikkiin iäkkäiden palveluja tuottaviin organisaatioihin RAI-kouluttajia, jotka kouluttavat yhdenmukaiseen RAI-arviointiin ja muodostavat RAI-kouluttajaverkoston.

Kouluttajakoulutukset mahdollistavat organisaatioille yhdenmukaisen RAI-osaamisen jakamisen oman organisaation sisällä. RAI-kouluttajalla tulee kuitenkin olla mahdollisuus hyödyntää osaamistaan ja järjestää koulutuksia organisaation sisällä, jotta RAI-osaaminen organisaation sisällä leviää. Kouluttajakoulutusjärjestelmä koettiin hyvänä, sillä se on lähellä käytännön työtä. Koulutetut ovat usein yksiköiden työntekijöitä tai esihenkilöitä.

RAI-kouluttajat kokivat THL:n RAI-kouluttajakoulutuksen antaneen hyvät valmiudet uusien RAI-osaajien kouluttamiseen. Vastaajista 73 % koki kouluttajakoulutuksen myötä heillä olevan hyvät valmiudet kouluttamiseen (kuva 16). Vastauksissa ei ollut eroa hyvinvointialueiden ja yksityisten organisaatioiden välillä. Kouluttajakoulutukset oli suunnattu uusille käyttäjille, mistä syystä vain muutama RAI-välineistöä pidempään käyttäneen organisaation edustaja vastasi kouluttajakoulutuksia koskeneisiin kysymyksiin.

Antoiko THL:n RAI-kouluttajakoulutus hyvät valmiudet uusien RAI-osajien kouluttamiseen? (n=101)

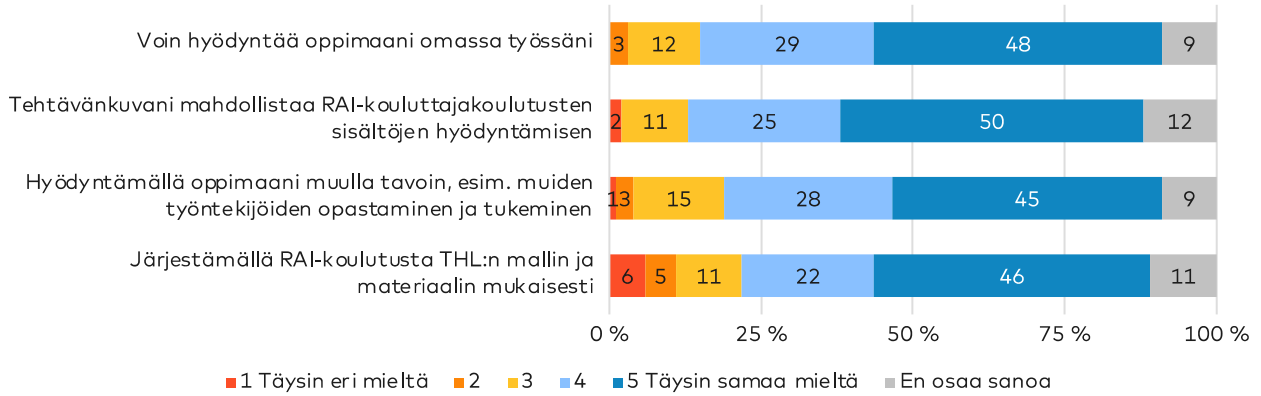
Kuva 16. Kouluttajakoulutuksen antamat valmiudet

THL:n kouluttajakoulutuksen osalta pyydettiin vastaajia tarkentamaan sitä, mikä koulutuksen osa-alue toimi erityisen hyvin tai mitä koettiin haasteelliseksi. Hyvin toimivina osa-alueina nostettiin esiin muun muassa se, että koulutus tarjosi mahdollisuudet arviointien teon harjoitteluun ja kouluttamiseen. Toimivana nostettiin esiin myös se, että koulutus selvensi osallistuneille sitä, miten saatua tietoa voidaan hyödyntää. Osallistuneet kokivat hyvänä, että kouluttaja sai omien koulutusten pitämiseen tarvittavan koulutusmateriaalin käyttöönsä.

Haasteellisina osa-alueina kouluttajakoulutuksesta nostettiin esiin muun muassa käytännön puute, sillä osallistujat olisivat toivoneet koulutukseen enemmän käytännön esimerkkejä, joiden avulla RAI-arviointien tekemistä olisi pohdittu. Myös mittaritietojen avaamista olisi toivottu enemmän. Osa vastaajista olisi toivonut myös enemmän henkilökohtaisempaa tukea. Vastaajilta heräsi myös ajatuksia siitä, että kouluttajakoulutus olisi pitänyt suunnata kokeneille RAI-käyttäjille.

Vastanneet RAI-kouluttajat kokivat pääsääntöisesti pystyneensä hyödyntämään RAI-kouluttajakoulutusta omassa organisaatiossaan. Vastaajista hieman reilu kymmenesosa ei ollut päässyt järjestämään RAI-koulutusta THL:n mallin mukaisesti, mutta kouluttajakoulutuksen oppeja oli pystytty muuten laajemmin hyödyntämään omassa työssä (kuva 17). Tarkastellessa väittämää kouluttajakoulutuksen antamista valmiuksista sen mukaan, työskenteleekö vastaaja hyvinvointialueella vai yksityisellä palveluntuottajilla, ei ole havaittavissa eroja minkään kouluttajakoulutuksia koskeneen väittämän suhteen.

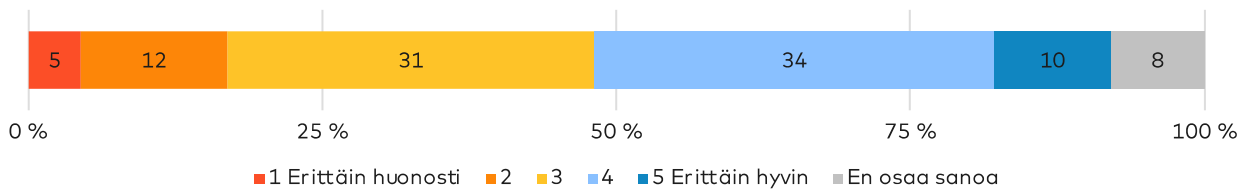
Oletko pystynyt hyödyntämään suorittamaasi THL:n RAI-kouluttajakoulutusta omassa organisaatiossasi? (n=100-101)

Kuva 17. Kouluttajakoulutuksen hyödyntäminen

Hieman vajaa puolet kyselyn vastaajista koki RAI-arviointitiedon osaamisen varmistamisen toteutuneen organisaatiossaan hyvin (kuva 18).

Kuinka hyvin organisaatiossasi toteutuu RAI-arviointitiedon osaamisen varmistaminen? (n=508)

Kuva 18. RAI-arviointitiedon osaamisen varmistaminen

4 Toimijoiden oma toiminta

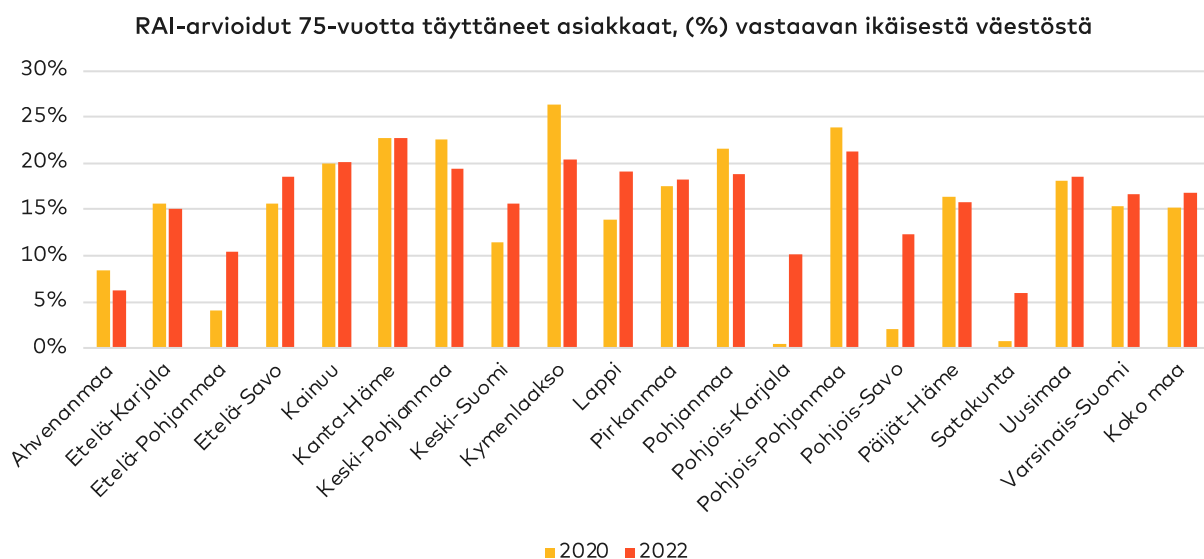
Tässä luvussa tarkastellaan palveluntuottajien omaa toimintaa, kuten RAI-välineistön käyttöönoton toteutumista sekä käytössä olevia toimintamalleja.

Keskeiset havainnot

- » RAI-arviointien peittävydessä on suuria alueellisia eroja. Peittävyys on kuitenkin noussut hankkeen aikana.
- » RAI-välineistön käyttöönottoa ja uusien toimintamallien jalkauttamista haastaa henkilöstöpula ja henkilöstön vaihtuvuus. Lisäksi hankkeen ajalle sijoittunut sote-uudistuksen valmistelu ja toimeenpano, sekä koronapandemia kuormittivat alueita ja vaikeuttivat RAI-välineistön käyttöönottoa.
- » Onnistuneen käyttöönoton kannalta esihenkilöiden ja organisaation johdon sitoutuminen on keskeisessä asemassa. Ylimmän johdon sitoutuminen RAI-välineistön ja -arviointitiedon käyttöön oli korkea, mutta esihenkilötason sitoutumisessa koettiin haasteita.
- » RAI-arviointeihin osoitetut riittävät resurssit sekä tieto arviointien hyödyntämisestä tukevat henkilöstön sitoutumista arviointien toteutumiseen.
- » Käyttöönottoa tuki selkeä vaiheistus, roolitus ja vastuunjako. Organisaatioiden omista toimista RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä tuki parhaiten koulutustilaisuudet, käytön tuki, infotilaisuudet ja viestintä.
- » Henkilöstön myönteinen suhtautuminen RAI-arviointeihin ja -tiedon käyttöön lisääntyy, mitä kauemmin RAI-välineistö on ollut organisaatiossa käytössä.

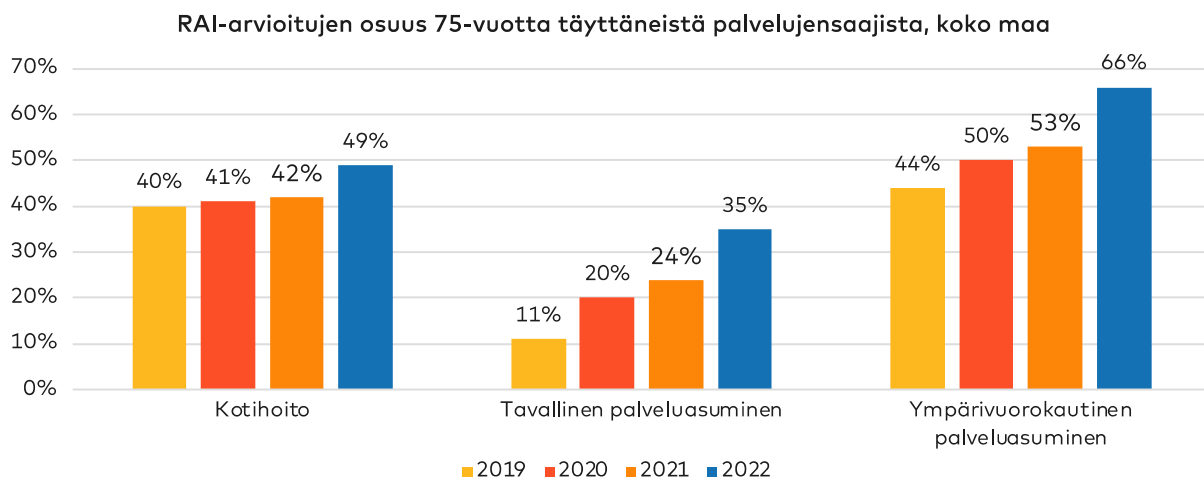
4.1 RAI-välineistön käyttöönoton toteutuminen

RAI-arvioitujen osuus yli 75-vuotiaista asiakkaista on noussut 1,6 prosenttiyksikköä vuosien 2020 ja 2022 välillä (kuva 19). Alueiden välillä peittävydessä on suuria eroja. Vuonna 2022 korkein peittävyys oli Kanta-Hämeen alueelle, jossa 23 % yli 75-vuotiaista asiakkaista oli RAI-arvioitu. Manner-Suomen alueelta alhaisin peittävyys oli Satakunnan alueella (+6 %). Verrattuna vuoden 2020 tilanteeseen, RAI-arvioitujen osuus on kasvanut eniten Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa (+10 %-yks.), Etelä-Pohjanmaalla (+6 %-yks.), sekä Lapissa ja Satakunnassa (+5 %-yks.).

Kuva 19. RAI-arvioitujen 75-vuotta täyttäneiden asiakkaiden osuus (lähde: THL, Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi)

Palveluittain tarkasteltuna ympärivuorokautisen hoidon RAI-arvioitujen peittävyys (66 %) on korkein. Osuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2019. Myös tavallisen palveluasumisen RAI-arviointien peittävyys on noussut ja vuonna 2022 RAI-arvioitujen osuus 75-vuotiasta palvelunsaajista oli 35 prosenttia. Kotihoidossa vastaava osuus oli 49 prosenttia (kuva 20).

Kuva 20. RAI-arvioitujen osuus 75-vuotta täyttäneistä palvelujensaajista, koko maa (lähde: THL RAI-järjestäjätietokanta, tiedot päivitetty 21.6.2023)

RAI-välineen käyttöönotossa on vaihtelua toimijoiden välillä: osa on alkanut käyttämään välinettä jo ennen THL:n hanketta ja osa vasta hankkeen toiminnan aikana. Kyselyyn vastanneista organisaatioiden edustajista 42 % kertoi, että RAI-väline on otettu käyttöön THL:n hankkeen toiminnan aikana vuosina 2021–2023 ja 42 % oli ottanut välineen käyttöön jo ennen THL:n hanketta (kuva 21).

Minä vuonna organisaatiossanne on otettu RAI-väline käyttöön? Mikäli edustat hyvinvointialuetta, mieti sitä edeltänyttä organisaatiota (kunta/sote-kuntayhtymä). (n=229)

Kuva 21. RAI-välineistön käyttöönoton ajankohta

Enemmistöllä vastaajista (75 %) RAI-välineistö oli käytössä koko organisaatiossa. Hieman reilu kymmenesosa vastaajista kertoi, että RAI-välineistöä vasta käyttöönotetaan heidän organisaatiossaan (kuva 22). Haastateltavat tunnistivat riskinä, että osa toimijoista otti RAI-järjestelmän käyttöön vasta lähellä lakiin kirjattua määräaikaa vuonna 2023. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa hankkeen resursseja tarvittaisiin myös vuoden 2023 jälkeen.

Kuinka kattavasti RAI-väline on käytössä iäkkäiden palveluissa nykyisessä organisaatiossasi? (n=227)

Kuva 22. RAI-välineen käytön laajuus organisaatiossasi

Keskeistä RAI-välineistön käyttöönoton onnistumisen ja muutosvastarinnan hillitsemisen kannalta oli saavuttaa yhteinen ymmärrys siitä, että kyse ei ole vain uuden välineen käyttöönotosta. RAI-välineistön käyttöönotto edellyttää muutosta myös yksikön ja organisaation toimintatavoissa ja johtamiskäytännöissä, eikä RAI-välineistöä voi erottaa palveluprosesseista. Keskeisessä roolissa käyttöönoton onnistumisen kannalta olivat yksiköiden lähiesihenkilöt ja

organisaatioiden keskijohto. Erityisen suuri muutos oli niille organisaatioille, jotka eivät olleet tehneet systemaattista palvelutarpeen arviointia aikaisemmin.

Pula henkilöstöstä ja henkilöstön vaihtuvuus haastoivat välineistön käyttöönottoa, toimintamallien jalkauttamista sekä RAI-tiedon hyödyntämistä. Lisäksi sote-uudistuksen valmistelu ja toimeenpano ja koronapandemia kuormitti sekä uusia että vanhoja RAI-organisaatioita hankkeen aikana. RAI-arviointien koulutuksia tulee tarjota jatkuvasti uusille työntekijöille, mutta myös vanhojen työntekijöiden RAI-osaamista on ylläpidettävä ja päivitettävä. Kunnat, kuntayhtymät ja hyvinvointialueet toteuttivat RAI-välineistön käyttöönottoa myös osana muita hankkeita, mm. TulKoti-hanke.

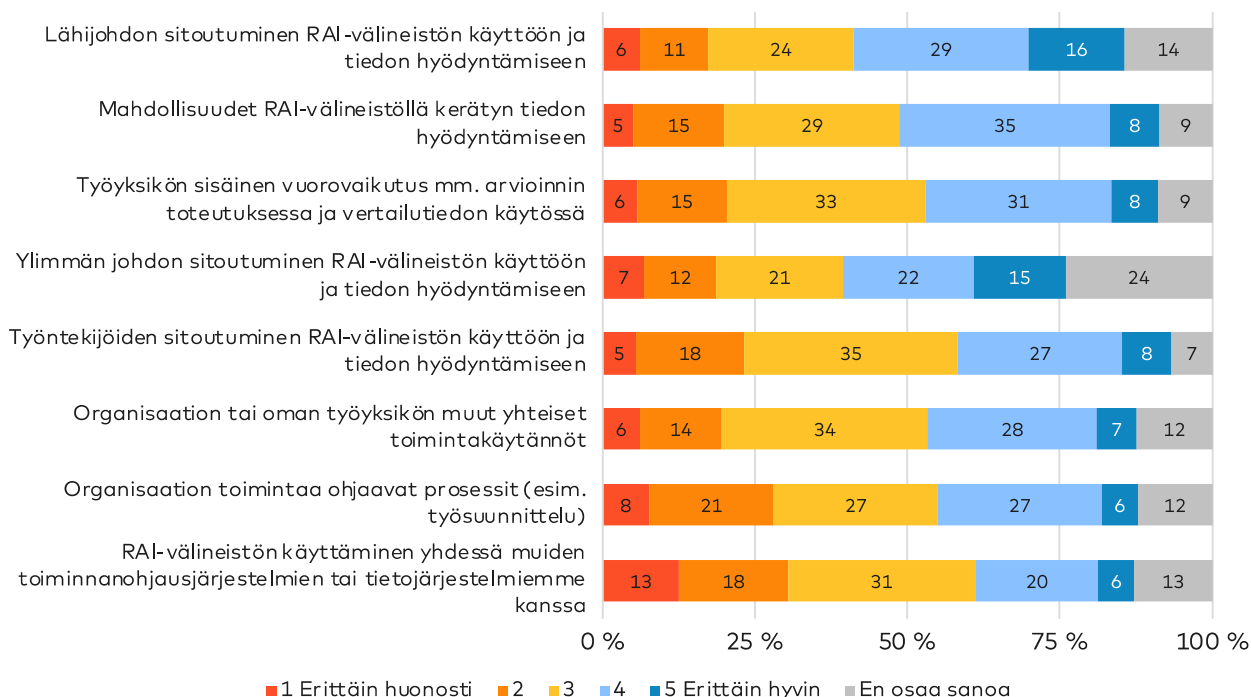
RAI-arviointien koettiin osaltaan helpottavan toimintatapojen yhdistämistä hyvinvointialueiden toiminnan alkuvaiheessa. Toisaalta niillä alueilla, joissa vain osa kunnista oli toteuttanut RAI-arviointeja, hyvinvointialueiden aloitus saattoi jopa heikentää RAI-arviointien laatua, kun rajallista osaamista jouduttiin jakamaan laajemmalle alueelle. RAI-osaamisen ja -arviointien ylläpito vaatii jatkuvaa työtä. Erityisen haavoittuvaksi RAI-osaamisen ylläpito ja -tiedon hyödyntäminen koettiin tilanteissa, joissa organisaatiota koskettaa isot muutokset, kuten hyvinvointialueen toiminnan aloitus.

4.2 Yhtenäiset toimintamallit

Keskeistä RAI-välineistön käytölle ja -tiedon hyödyntämiselle on esihenkilöiden ja johdon sitouttaminen. Osa organisaatioista edellytti jonkinlaisen RAI-koulutuksen käymistä kaikilta esihenkilöiltä keinona tukea esihenkilöiden sitoutumista välineistön käyttöön. Lähiesihenkilöille on tarjottava riittävää tukea RAI-välineistön ja -tiedon hyödyntämiseen, sillä he ovat vastuussa siitä, miten välineistöä käytetään heidän yksikössään. Esihenkilöiden tulee osata sitouttaa oma henkilöstönsä välineen käyttöön ja viestiä RAI-arviointien tärkeydestä. THL:n kouluttajakoulutus ei ollut kuitenkaan suunnattu esihenkilöille. Organisaatiot valitsivat itse, millainen koulutus esihenkilöiltä edellytettiin.

Alueet kokevat, että ylin johto on sitoutunut RAI-välineistön käyttöön, mutta lähiesimiestasolla sitoutumisessa on vaihtelua. Sitoutumista tukee RAI-arviointitiedon hyödyntäminen ja sen merkityksellisyyden tunnistaminen, mutta RAI-välineistön käyttöönottovaiheesta on pitkä matka tiedon hyödyntämiseen. Kyselyn vastaajilla oli vaihtelevia näkemyksiä siitä, miten hyvin oman organisaation toiminnan osa-alueet ovat tukeneet RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä (kuva 23). Parhaiten tukeviksi toiminnan osa-alueiksi nostettiin lähijohdon sitoutuminen RAI-välineistön käyttöön ja tiedon hyödyntämiseen, mahdollisuudet RAI-välineistöllä kerätyn tiedon hyödyntämiseen sekä työyksikön sisäinen vuorovaikutus mm. arvioinnin toteutuksessa ja vertailutiedon käytössä. 39–50 prosenttia vastaajista arvioi näiden toimivan hyvin. Noin viidennes vastaajista ei osannut arvioida ylimmän johdon sitoutumista RAI-välineistön käyttöön ja tiedon hyödyntämiseen.

Kuinka hyvin seuraavat oman organisaatiosi toiminnan osa-alueet tukevat RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä (n=458-461)

Kuva 23. RAI-välineistön käytön tukeminen organisaation omilla toimilla

RAI-välineistön ja -arviointikriteerien vaikeaselkoisuus lisäsi henkilöstön muutosvastarintaa.

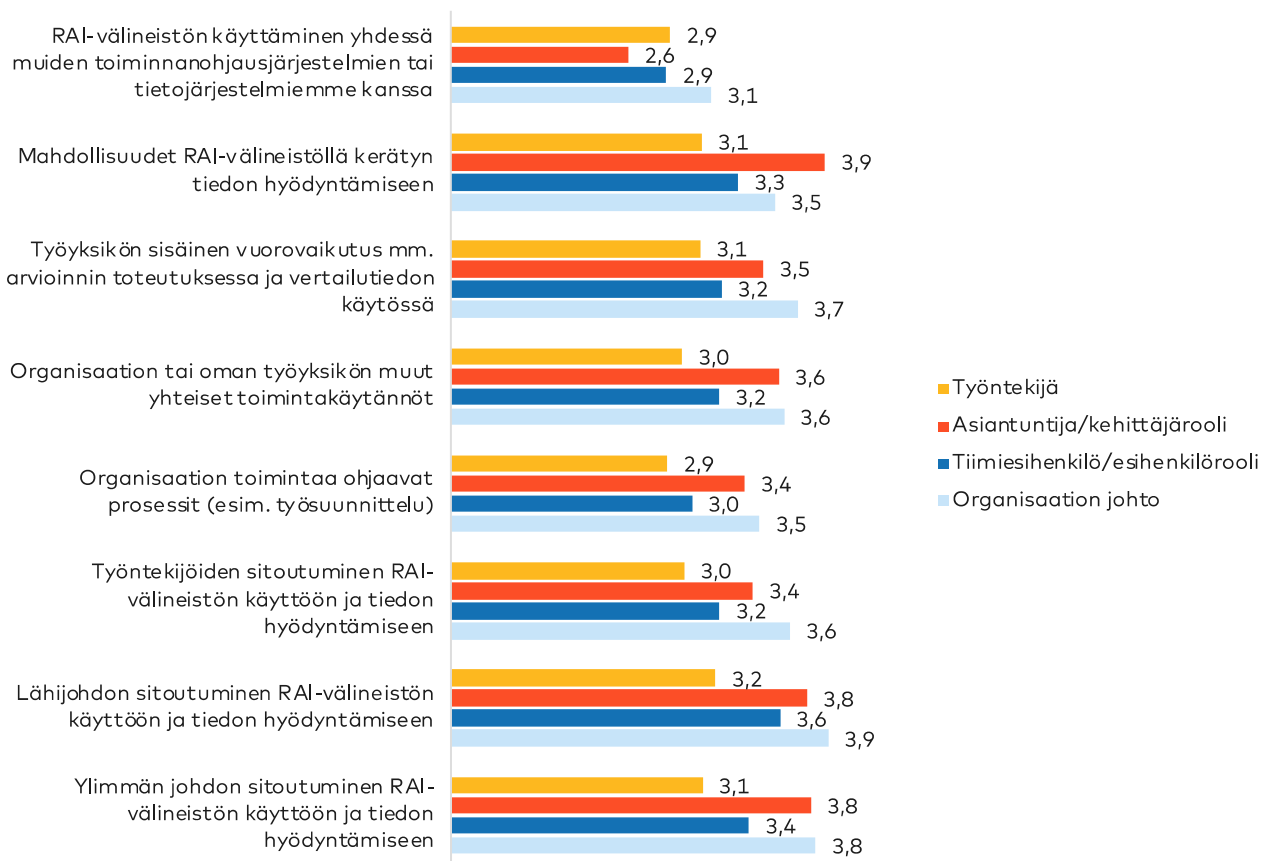
Erytisesti organisaatiot, joissa iso osa henkilöstöstä vasta aloitteli RAI-arviointien tekemistä, kohtasi vaikeaselkoisuudesta johtuvaa muutosvastarintaa ja epäilyjä tietojen luotettavuudesta, mutta myös kokeneemmissa RAI-käyttäjäorganisaatioissa yksittäisten kriteerien ja kysymysten vaikeaselkoisuus tunnistettiin haasteena. Organisaatioiden RAI-vastuuhenkilöt pyrkivät tekemään työkalun käytöstä ja arviointien tekemisestä mahdollisimman helppoa ja näin kasvattamaan henkilöstön luottamusta RAI-arviointeihin.

RAI-välineistön käyttöönoton kohdistuminen samaan aikaan muiden isojen muutosten (sote-uudistus) ja poikkeustilojen (koronapandemia, hoitajalakko) kanssa heikensi henkilöstön valmiutta uuden työkalun käyttöönottoon. Henkilöstön sitoutumista tukevat RAI-arviointeihin osoitetut riittävät resurssit sekä tieto siitä, että tehtyjen arviointien tietoa hyödynnetään päätöksenteossa ja toiminnan ohjauksessa.

RAI-arvioinnin kriteerien vaikeaselkoisuus heikentää henkilöstön luottamusta RAI-arviointiin, mikä voi johtaa arviointien laadun heikkenemiseen. RAI-välineistön käyttöönoton tavoitteena ei tulisi olla pelkästään arviointien määrä, vaan myös tehtyjen arviointien laatu ja tiedon hyödyntäminen. Tarkastellessa vastauksia vastaajan aseman mukaisesti on havaittavissa, että työntekijät näkevät

organisaation toiminnan osa-alueiden tukevan RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä kielteisemmin kuin asiantuntija tai kehittäjäroolissa olevat sekä organisaation johto (kuva 24).

Kuinka hyvin seuraavat oman organisaatiosi toiminnan osa-alueet tukevat RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä? Vastaajan aseman mukaan, keskiarvot (1-5). (n=344-423)

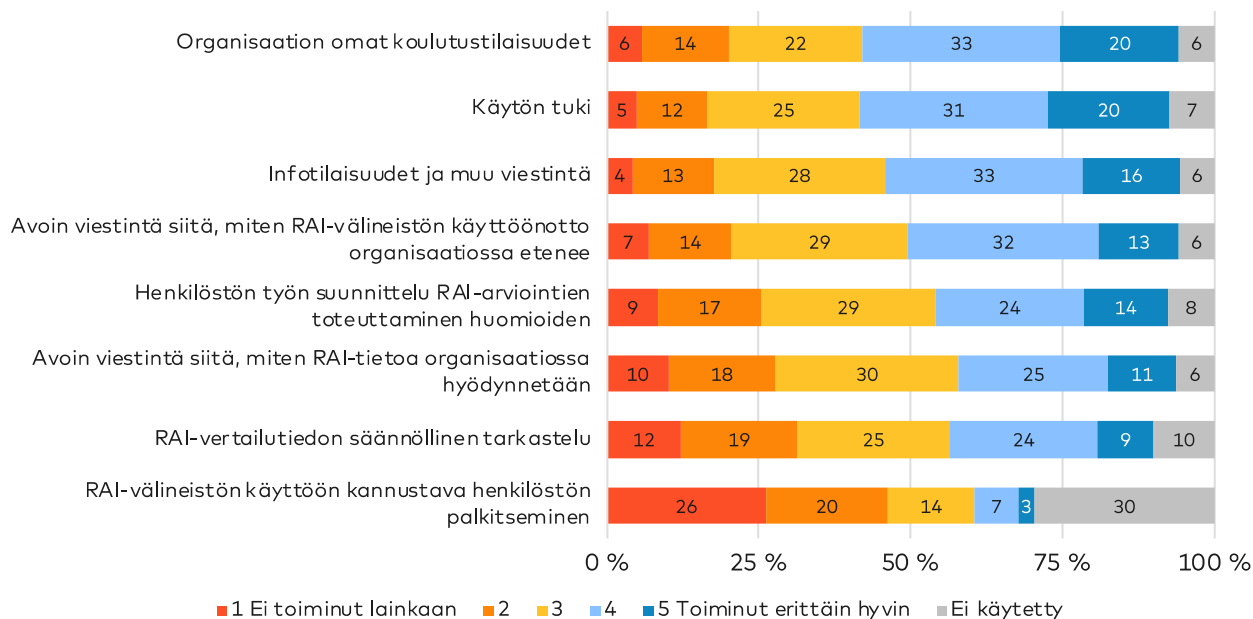
Kuva 24. RAI-välineistön käytön tukeminen, vastaajan aseman mukaan

Käyttöönoton selkeä vaiheistus, roolitus ja vastuunjako tukivat RAI-välineistön käyttöönottoa alueilla, joilla sitä ei ollut aikaisemmin käytetty. Ennen hyvinvointialueiden aloitusta kuntiin nimettiin RAI-koordinaattoreita, mikä tuki RAI-välineistön käyttöön liittyvien toimintakäytäntöjen tai toimintamallien yhteensovittamista ja laajentamista hyvinvointialueen toiminnan allettua. Lisäksi osa organisaatioista oli nimennyt yksiköihin RAI-vastuukäyttäjiä, joilla koettiin olevan merkittävä rooli RAI-osaamisen ja -tietouden eteenpäin viemisessä.

RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä on useimmiten tuettu onnistuneesti organisaation omilla koulutustilaisuuksilla, käytön tuella sekä infotilaisuuksilla ja muulla viestinnällä. Noin puolet vastaajista arvioi näiden toimineen hyvin. Vähiten toimivaksi keinoksi nostettiin RAI-välineistön käyttöön kannustava henkilöstön palkitseminen, jonka osalta noin puolet vastaajista kertoi, ettei se

toiminut. Tämä oli myös keino, jota oli harvimminkin käytetty, sillä 30 % vastaajista kertoi, ettei keino ole ollut käytössä organisaatiossa (kuva 25).

**Millä keinoin RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä on tuettu organisaatiossasi?
Kuinka hyvin keinot ovat toimineet? (n=402-432)**

Kuva 25. Keinot RAI-välineistön käytön tukemiseksi

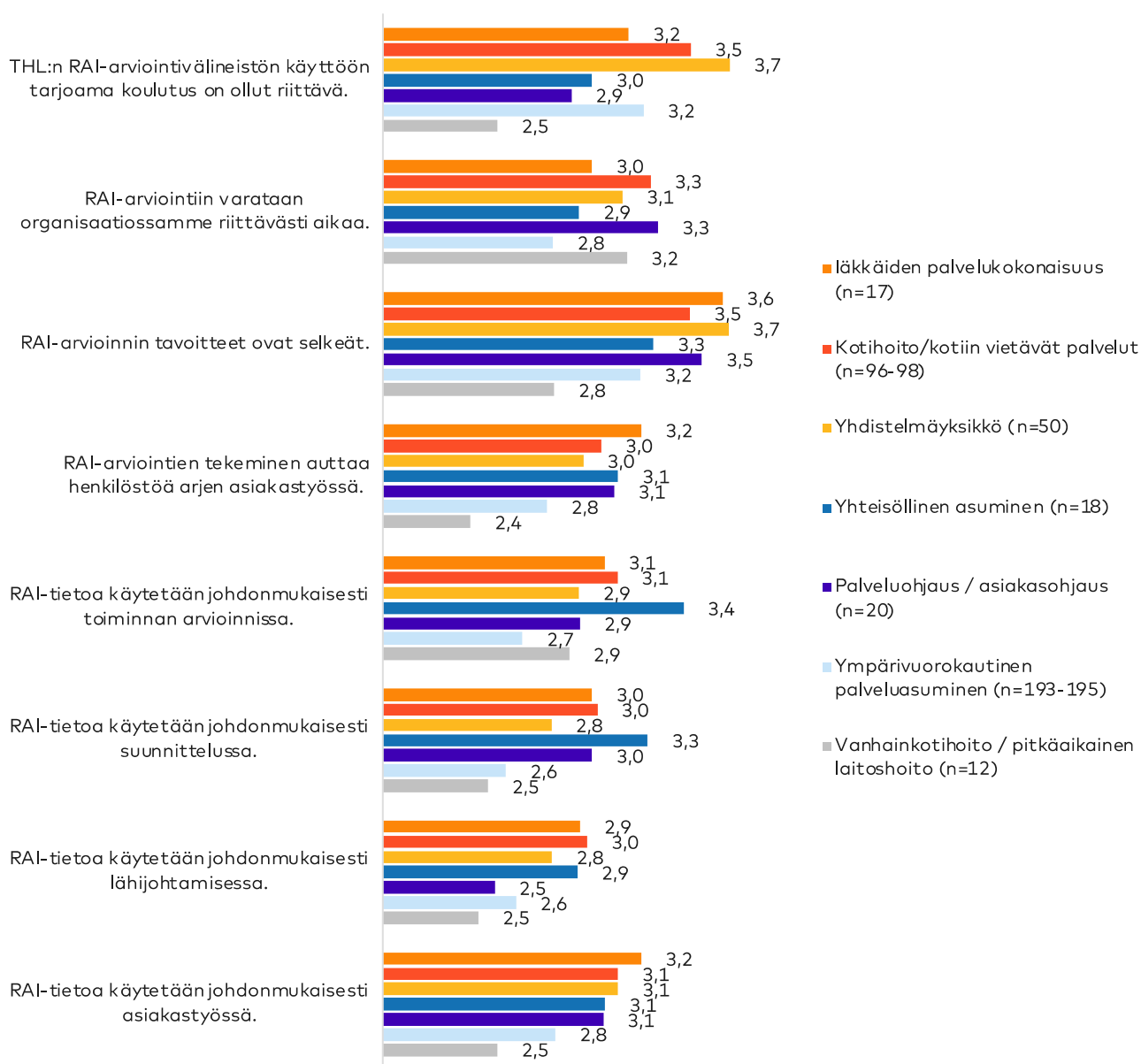
RAI-välineistön käyttöön kannustavan henkilöstön palkitsemisen sijaan henkilöstöä oli sitoutettu välineistön käyttöön ja käyttöönottoon pääsääntöisesti muilla keinoin, joskin osa vastaajista ei tunnistanut lainkaan, että henkilöstön sitoutumista olisi tuettu. Keinona oli usein käytetty koulutuksia RAI-arviointien tekemisestä ja välineistön käyttöönotosta sekä henkilökohtaista ja ryhmämuotoista tukea ja ohjausta. Vastauksissa nousi esiin myös laajemmalla tasolla organisaation tuki. Organisaatioissa on korostettu RAI-arviointien tärkeyttä ja hyödyntämistä tiedolla johtamisessa ja laadun kehittämisessä. Henkilöstöä on pyritty sitouttamaan myös motivoivien keinoin, ja heille on kerrottu laajasti RAI-arviointien merkityksestä ja hyödyistä omalle työlle. Osa vastaajista kertoi, että sitoutumista on tuettu työvuorosunnittelulla, jonka avulla on varmistettu se, että henkilöstöllä on riittävästi aikaa RAI-arviointien tekemiseen muun työn ohella.

Mielipiteet liittyen RAI-arviointien toteuttamiseen ja tiedon hyödyntämiseen jakautuivat kokonaisuutena vastaajien välillä melko tasaisesti. Vanhankotihoidon ja pitkäaikaisen laitoshoidon sekä ympärivuorokautisen palveluasumisen edustajat suhtautuvat RAI-arviointien toteuttamiseen ja tiedon hyödyntämistä koskeviin väittämiin selvästi muita negatiivisemmin (kuva 26).

Positiivisimmin tiedon hyödyntämiseen suhtautuivat vastaajat, jotka edustivat iäkkäiden koko palvelukokonaisuutta, sekä kotihoidon ja kotiin vietävien palveluiden edustajat. Vastaajaryhmien

eroja voi selittää asiakasprofiilit ja hoidon tarve, sekä RAI-tiedon hyödyntäminen omassa työssä. läkkäiden palvelukokonaisuutta edustavat toimivat todennäköisesti esimies- tai asiantuntijaroolissa, jotka suhtautuvat RAI-välineistöön muita ryhmiä positiivisemmin.

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Palvelumuodoittain, keskiarvot (1-5).

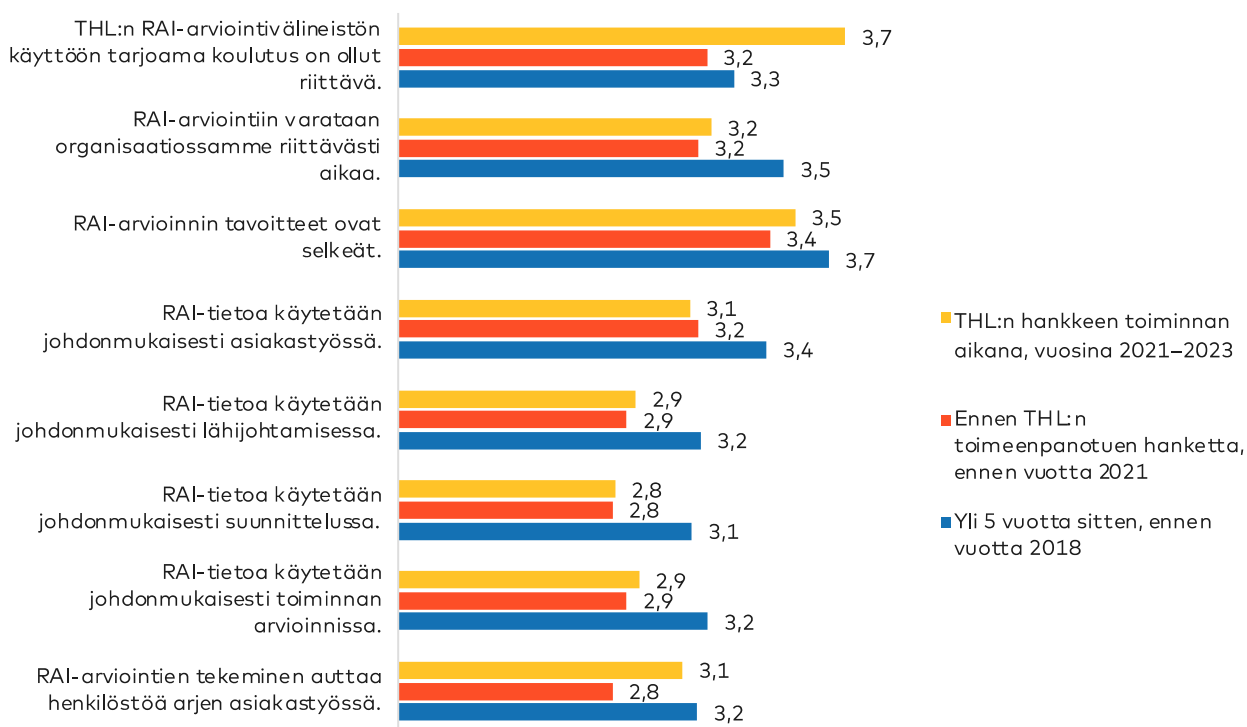

Kuva 26. RAI-arviointien toteuttaminen ja tiedon hyödyntäminen palvelumuodoittain²

² Yhdistelmäyksikkö: ympärivuorokautisen palveluasumisen, kotihoidon tai yhteisöllisen asumisen palvelut samassa.

Jo pitkään, yli 5 vuotta RAI-välineistöä käyttäneet suhtautuivat väittämiin muita myönteisemmin (kuva 27). Poikkeuksena on väittämä THL:n RAI-arviointivälineistön käyttöön tarjoaman koulutuksen riittävydestä, johon THL:n hankkeen toiminnan aikana välineistön käyttöönottaneet suhtautuivat myönteisimmin. Kouluttajakoulutukset kohdennettiin hankkeen aikana uusille RAI-käyttäjille, mikä selittää vastausten jakautumista. Pitkään RAI-välineistöä käyttäneissä organisaatioissa RAI-arvioinnit ovat kiinteämpi osa päivittäistä arkea ja osa toimintakulttuuria, mikä selittää selvästi myönteisempää suhtautumista RAI-välineistön käyttöön.

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Välineistön käyttöönoton mukaan, keskiarvot (1-5). (n=122–140)

Kuva 27. RAI-arviointien toteuttaminen ja tiedon hyödyntäminen RAI-välineistön käyttöönottoajankohdan mukaan

Oman organisaation näkökulmasta RAI-arviointivälineistön käytön ja toimeenpanon tueksi toivottiin jatkossa erilaisia koulutuksia ja perehdytyksiä. Esiin nostettiin myös tarve tuelle ja ohjaukselle RAI-tietojen hyödyntämiseen käytännön hoitotyössä ja päätöksenteossa. Vastaajat toivoivat myös johdolta enemmän tukea käyttöön ja RAI-arviointien merkityksen ymmärrystä. Tähän liittyen toivottiin muun muassa enemmän aikaa RAI-arviointien tekemiseen.

4.3 RAI-välineistön käyttöönotto: tapausesimerkit

Eri organisaatiot ovat olleet hankkeen aikana eri vaiheissa RAI-välineistön käytössä ja hyödyntäneet hankkeen toimintoja eri tavoin. Arvioinnissa tehtyjen haastattelujen perusteella on laadittu tapausesimerkkejä sen mukaan, millaista aiempaa RAI-kokemusta organisaatioilla oli sekä millaista vuorovaikutusta näillä oli hankkeen kanssa. Tavoitteena oli nähdä erityyppisten tapausten osalta hankkeen interventioiden aiheuttamaa "ketjua" erityyppisissä organisaatioissa. Seuraavassa käydään läpi erilaisia anonymisoituja tapausesimerkkejä, ja tarkastellaan hankkeen roolia näissä.

Case 1 RAI-konkari: Kokemusta ennen hanketta; hyödyntänyt jonkin verran hankkeen toimintoja

Tapauskohteena on organisaatio, jossa on vakiintuneesti käytetty RAI-välineistöä jo ennen hanketta ja hyödynnetty vain yksittäisiä hankkeen toimintoja. Organisaatiossa on hankkeen aikana laajennettu käyttöä kuitenkin RAI-välineistön uuteen interRAI-versioon.

Pitkään välineistöä käyttäneessä organisaatiossa on otettu oppia aiemmin käytetyistä ja toimimattomiksi todetuista toimista. Nykyään organisaatiossa koetaan olevan vahvaa RAI-osaamista ja hyvin kuvatut prosessit, ja näiden toimien koettiin auttavan jalkauttamaan osaamista. Erityisesti RAI-toiminnasta vastaavat nimetyt vastuuhenkilöt koettiin tärkeäksi uudeksi toiminnoksi. Nähtiin tärkeänä, että henkilöstöllä on tiedossaan vastuuhenkilö, jolta voi kysyä tarvittaessa apua. Lisäksi organisaatiossa koettiin toimivana käytänteenä käyttöön otettu koulutus- ja ohjausmateriaalit sekä kysymykset ja vastaukset kokoava verkkopohjainen RAI-kanava, joka on tarkoitettu kaikille organisaation RAI-käyttäjille. Kanavalla voi myös kysyä kysymyksiä ja näihin vastataan nopeasti.

Organisaatio on myös kehittänyt käytössään olevaa RAI-koulutusmallia. Aiemmin organisaatiossa pidettiin pitkiä päivän mittaisia koulutuksia, joista on siirrytty lyhyisiin koulutuksiin. Lyhyiden koulutusten ohessa pidetään ohjaustunteja suppeammista aihepiireistä ja näissä tehdään myös arviointiharjoituksia. Organisaatio itse ylläpitää henkilöstön osaamista koulutusten lisäksi muun muassa erilaisin työpajoin.

Pitkään RAI-välineistöä käyttäneessä organisaatiossa välineistöä hyödynnetään laajemmin myös laadun seurannassa. Organisaatiossa ylempi johto tukee välineistön käyttöä, arvioinneista saatuja tuloksia tarkastellaan ja kehittymistä arvioidaan säännöllisesti. Organisaatiossa nostettiin esiin esihenkilötason osaamisen ja ymmärtämisen merkitys, mutta esihenkilötasolla sitoutumisessa on edelleen havaittavissa vaihtelua. Organisaatiossa on myös edelleen tunnistettavissa havaintoja siitä, että RAI-arvioinneista saatua tietoa ei täysimääräisesti hyödynnetä organisaation muussa toiminnassa. Organisaatiossa on tunnistettavissa esimerkiksi omia hankkeita, joissa RAI-tietoa olisi voitu hyödyntää, mutta näin ei tehty.

Tapausorganisaatio on hyödyntänyt hankkeen toimintoja melko vähän, sillä käyttö on ollut niin vakiintunutta hankkeen aikana. Hankkeesta on kuitenkin hyödynnetty kehittämistyöpajoja, verkostoja ja erilaisia tilaisuuksia. Hankkeen toimien nähtiin vahvistaneen henkilöstön osaamista.

Pitkäänkin välineistöä käyttäneellä organisaatiolla on edelleen siihen liittyviä haasteita. Organisaatiossa on huomattu, että uusien RAI-välineistön versioiden käyttöönotto on vaatinut uuden opettelua. Arviointien tekoon liittyen esiin nostettiin henkilöstöpuutokset ja ajan löytyminen asiakkaiden arviointien tekemiseen. Henkilöstön osalta organisaatiossa tulee vastaan edelleen ajatuksia, että arviointeja tehdään vain arviointien tekemisen takia, eikä täysin ymmärretä niiden merkitystä ja vaikutuksia.

Case 2 Toiminnan varmistelija: Kokemusta ennen hanketta; hyödyntänyt paljon hankkeen eri toimintoja

Tässä tapaustyyppissä toteutettiin tapaustarkastelut kahdesta organisaatiosta. Molemmat organisaatiot olivat ottaneet RAI-välineistön käyttöönsä useita vuosia ennen THL:n hanketta. Tapauksille oli tyypillistä kuitenkin se, että ne laajensivat hankkeen aikana käyttöä uusiin välineisiin ja käyttivät melko paljon hankkeen eri toimintoja.

Organisaatioissa on kehitetty useita erilaisia toimia, joilla RAI-välineistön käyttöä tuetaan. Merkittävänä toimena on omat perehdytykset ja koulutukset henkilöstölle, joissa hyödynnetään muun muassa THL:n verkkokoulutuksia. Organisaatioissa nostettiin esiin sen tärkeys, että koko organisaation tasolla koulutukset ovat samankaltaisia, eivätkä ne eriydy liikaa toisistaan yksikötasolla. Näin varmistetaan, että koko organisaation tasolla henkilöstö on saanut samankaltaisen perehdytyksen ja koulutuksen. Lisäksi eri henkilöstöryhmille on tarjolla erilaisia tukimuotoja ja verkostoja, joiden avulla pyritään tukemaan arviointien tekemistä. Tapausesimerkissä on myös hyödynnetty kehittämisen tukena omia hankkeita (esim. TulKoti, TulSote).

Tapausesimerkeissä on viime vuosina alettu systemaattisemmin hyödyntämään arviointitietoa osana tiedolla johtamista ja otettu tieto esimerkiksi osaksi hoitosuunnitelmaa. Tapausesimerkeissä myös johtotasolla hyödynnetään RAI-arvioinneista saatavaa tietoa systemaattisesti. Pitkäänkin välineistöä käyttäneissä hankkeissa haasteena on kuitenkin edelleen se, että henkilöstö ei täysin tunnista RAI-arviointien tekemisen merkitystä, joskin henkilöstön ymmärrys on lisääntynyt käyttövuosien myötä.

Hankkeen toiminnoista on hyödynnetty laajasti muun muassa kouluttajakoulutusta. Lisäksi on hyödynnetty THL:n tiedotustilaisuuksia uusiin välineisiin siirtymisestä, eri teemojen webinaareja ja verkkokoulutukset. Tapausesimerkeissä on myös laajemmin hyödynnetty THL:n toimia esimerkiksi osana omia koulutuksia.

Case 3 Hyötyjä: Käytön merkittävä laajentaminen hankkeen aikana; hyödyntänyt jonkin verran hankkeen toimintoja

Tapauskohteena on organisaatio, jossa on tehty merkittävää käyttöönoton laajentamista hankkeen aikana. Alueella on ollut osin käytössä RAI-välineistö, mutta hankkeen aikana käyttöä on laajennettua koko alueelle. Alueella on pystytty osin hyödyntämään oppeja välineistöä jo käyttäneistä kunnista, joskin ennen laajempaa käyttöönottoa alueen kunnat olivat hieman eri

tasoilla välineistön käyttämisessä: osassa ei ollut riittävää ohjeistusta arviointien tekoon ja niistä saatuja tuloksia ei laajemmin hyödynnetty. Organisaatio on tarvinnut erityisesti hajanaisen RAI-osaamisen takia lisätukea ja organisaatiossa on hyödynnetty paljon hankkeen tarjoamia toimintoja.

Organisaatiossa koettiin, että organisaatiossa on tehty useita toimia, joilla on edistetty RAI-välineistön käytön laajentamista. Yhdeksi merkittäväksi toimeksi nostettiin organisaation omat osaavat RAI-asiantuntijat. Organisaatiossa on muun muassa toteutettu yhtenäistä RAI-koulutusta henkilöstölle ja tehty omaa perehdytys- ja koulutusmateriaalia. Yhtenäiset koulutukset on nähty tärkeinä, jotta sekä kunnissa, joissa välineistö on ollut jo käytössä, että kunnissa, joissa se vasta otettiin käyttöön, ymmärretään ja tehdään asiat samalla tavalla. Organisaatiossa on myös laadittu kouluskalenteri koulutusten toteuttamisen tueksi. Muita merkittäviä toimia ovat olleet lähiesihenkilöiden työpajat. Nämä koettiin tärkeäksi välineeksi avaamaan lähiesihenkilöiden näkökulmia.

Hankkeen ja käyttöönoton laajentamisen myötä myös niissä kunnissa, joissa välineistö oli jo aiemmin käytössä, on edistetty välineistön käyttöä ja täsmennetty ja selkiytetty siihen linjauksia. Koko organisaatiossa on myös alettu seuraamaan säännöllisesti arviointien tuloksia ja hyödyntämään tietoja palvelurakenteen suunnittelussa. Organisaatiossa on myös alettu raporttoimaan useammin tuloksia.

Organisaatiossa on hyödynnetty jonkin verran hankkeen toimintoja. Organisaatiossa on käyty THL:n tarjoamia koulutuksia ja niistä saatuja oppeja on myös itse syvennetty ja jatkettu. Lisäksi käytön tukena on hyödynnetty THL:n seminaareja sekä erilaisia verkostoja. Hankkeen toimenpiteiden ja laajemman käyttöönoton koettiin yhtenäistäneen organisaation toimintaa, joskin organisaatiossa koettiin, että asian edistämiseksi on vielä tekemistä.

Organisaatio koki, että heillä on edelleen haasteita viestinnässä ja siinä, että tarvittava tieto välineistön käyttöön ja arviointien tekemiseen liittyen saataisiin koko henkilöstölle. Viestinnän tueksi organisaatiossa on perustettu verkkopohjainen RAI-kanava, jonne on kootusti kerätty organisaation materiaaleja arviointien tekemisen tueksi. Organisaatiossa on tunnistettu myös kirjaamisen tärkeys, joskaan se ei toimi vielä täysin saumattomasti kaikissa yksiköissä. Taustalla on se, että organisaatiossa on edelleen paljon erilaisia järjestelmiä ja kaikkialla ei ole resursseja kirjata RAI-arviointeja oikein.

Case 4: Avun tarvitsija: Käyttöönotto hankkeen aikana; hyödyntänyt paljon hankkeen eri toimintoja

Tapauskohteena on organisaatio, joka on ottanut RAI-välineistön ensimmäistä kertaa käyttöön hankkeen aikana. Organisaatio on hyödyntänyt käyttöönoton tukena laajasti hankkeen toimintoja.

Organisaatiossa koetaan THL:n tukeneen merkittävästi RAI-välineistön käyttöönottoa. Organisaatiossa käyttöönotto on toteutettu THL:n käyttöönottomallin mukaisesti ja tämän

koettiin auttaneen hyvin organisaatiota pääsemään alkuun käyttöönoton kanssa ja antaneen hyvää raamitusta sille, miten kokonaisprosessia lähdetään toteuttamaan. Organisaatiossa ollaan nyt siirtymässä laajemmin viimeiseen vaiheeseen eli RAI-tiedon hyödyntämiseen.

Organisaatio on saanut paljon tukea THL:ltä välineistön käyttöönottoon useiden erilaisten toimintojen avulla. Hankkeen toimista tukeviksi koettiin aloitukseen annetun tuen lisäksi se, että THL:ltä oli mahdollisuus saada tarvittaessa apua ja ohjeistusta. Myös annettu koulutusmateriaali koettiin toimivana. Organisaatio kertoi hyödyntävänsä myös RAI-verkkokouluja ja organisaation henkilöstöä on käynyt kouluttajakoulutuksia.

Hankkeen toimien lisäksi hankkeessa RAI-välineistön käyttöönottoa ja käyttöä on edistänyt johdon sitoutuminen sekä organisaation tasolla tehdyt erilaiset toimet. Organisaation omalla tasolla on laadittu erilaisia RAI-koulutuksia, joissa hyödynnetään THL:n verkkokouluja. Lisäksi käytössä on erilaisia verkostoja ja yhteistilaisuuksia muun muassa esihenkilöille ja RAI-vastaajille ja -kouluttajille. Näissä käydään läpi ajankohtaisia teemoja ja annetaan apua ja tukea. Organisaatiossa on myös laadittu henkilöstölle ohjeistusta. Organisaatiossa on kehitetty keskitetty yhteydenottokanava, jonka kautta henkilöstö voi kysyä kysymyksiään ja saada kanavan kautta yhdenmukaisia vastauksia.

Hankkeen aikana RAI-välineistön käyttöönottaneessa organisaatiossa haasteita on tuottanut samanaikaisesti käynnissä ollut hyvinvointialueen valmistelu ja käynnistyminen. Tämän myötä RAI-välineistön käyttöönotto ei saanut jakamatonta huomiota organisaatiossa. Hyvinvointialueen käynnistymisen myötä organisaatiossa piti myös yhtenäistää käyttöön liittyviä jo muodostuneita eroja kuntien välillä. Lisäksi käyttöönottoa koettiin haastaneen henkilöstön eritasoinen sitoutuminen käyttöön ja jopa muutosvastarinta. Organisaatiosta nostettiin esiin, että myös osa esihenkilöistä kaipaisi enemmän tukea käytön juurruttamiseen.

5 Tulokset ja vaikutukset

Tässä luvussa tarkastellaan hankkeen tuloksia ja odotettuja vaikutuksia kokonaisuutena.

Keskeiset havainnot

- » Hankkeelle asetetut tavoitteet on pääosin saavutettu hyvin. Hanketta on toteutettu suunnitelmallisesti.
- » Hankkeen toiminnot suunnattiin ensisijaisesti uusille RAI-välineistön käyttäjille, mistä syystä pitkään välinettä käyttäneet toimijat eivät saaneet tarvitsemaansa tukea RAI-tiedon hyödyntämiseen. Hankkeen aikana ei uusien RAI-välineistön käyttäjien kohdalla päästy RAI-tiedon hyödyntämiseen saakka.
- » Organisaation johto ja asiantuntijaroolissa toimivat tunnistavat RAI-tiedon hyödyntämisen mahdollisuudet esihenkilö- ja työntekijäroolissa toimivia paremmin.
- » Sekä kansallisen RAI-vertailutiedon saatavuuteen, että sen sisältöön liittyi epäselvyyksiä. RAI-välineistön ja -vertailutiedon kokonaisuus ei ole selkeä kaikille palveluntuottajille.
- » Palveluntuottajat arvioivat RAI-välineistön käyttöönoton vaikutukset positiivisiksi ja käyttöönotolla nähtiin olevan myönteinen vaikutus organisaation, palveluiden ja henkilöstön kehittämiseen.

Hankkeen vaikutukset ovat pääasiassa välillisiä: hankkeen tulokset edistävät RAI-välineistön sujuvaa käyttöä alueilla ja varmistavat siihen liittyvää osaamista palvelujen järjestäjillä. RAI-välineistöllä itsellään voidaan nähdä olevan useita erilaisia positiivisia vaikutuksia, joiden syntymistä hanketyö tukee, mutta jotka syntyisivät osin myös siitä riippumatta. Hankkeen tavoitteet kytkeytyivät puolestaan keskeisiin tuloksiin, joita hankkeessa pyrittiin saamaan aikaan käyttöönoton tuessa ja osaamisen varmistamisessa. Toimijoiden omalla toiminnalla on suuri merkitys siihen, miten he hankkeen tuotoksia hyödyntävät.

Kuva 28. Hankkeen vaikutuslogiikka

Hankkeelle asetetut tavoitteet on pääosin saavutettu hyvin. Hanketta on toteutettu suunnitelmallisesti uusia RAI-käyttäjiä tukien. RAI-arviointitiedon luotettavuuden kannalta on keskeistä se, miten THL jatkaa alueiden tukemista RAI-välineistön käytössä ja kuinka pysyväksi luodut toimintamallit alueilla muodostuvat. Hankkeen keskeiset tuotokset on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1. Hankkeen tavoitteet ja keskeiset tuotokset

Tavoite	Toiminta ja tuotokset
Sujuva ja järjestelmällinen käyttöönotto iäkkäiden palveluita järjestävissä ja tuottavissa organisaatioissa	<ul style="list-style-type: none"> Innokylän käyttöönottomalli ja sen implementoinnin tuki Verkkomateriaalit RAI käyttöön! -tilaisuudet Suora tuki alueille Alilisenssisopimusprosessin tuki
Riittävän osaamisen varmistaminen RAI välineistön käyttämiseksi järjestelmällisesti ja luotettavasti	<ul style="list-style-type: none"> THL RAI-verkkokoulun ylläpito ja kehittäminen RAI kouluttajakoulutusmallin pilotointi ja toteutusten käynnistys RAI ammatillisiin opintoihin yhteistyössä oppilaitosten kanssa AMK:t RAI-kouluttajakoulutuksen toteuttajina Ammatillisten opettajien osaamisen varmistaminen Valvontaviranomaisten osaamisen vahvistaminen
RAI-välineistön kansallinen käyttö ja käytettävyyden parantaminen	<ul style="list-style-type: none"> Käyttäjien tuki interRAI-välineistöön siirtymisessä RAI-välineistön ruotsinnokset RAI mittarien kuvaaminen ja arvioiminen TOIMIA-tietokantaan
RAI tiedon käytön juurtuminen osaksi iäkkäiden palvelujen	<ul style="list-style-type: none"> Valtava-hankkeen ja YHRA- toiminnan osana mm. RAI-tiedon rakenteiden ja sote-tietojohtamista tukevan vertailutiedon määrittely

asiakasprosesseja ja tiedolla johtamista

- Tuki toimintamallien luomiseen ja hyvien käytäntöjen jakamiseen
- Kansalliset lakisääteisten palvelujen laatua kuvaavat RAI-indikaattorit uuteen ikääntyneiden laatusuositukseen

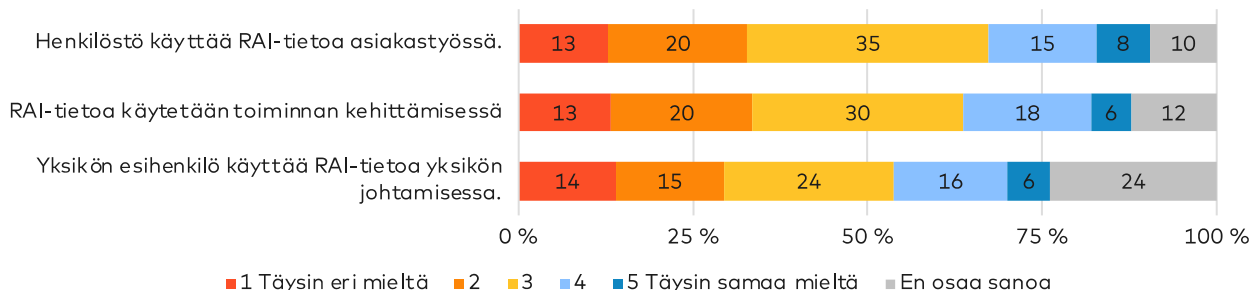
Alueet ja muut toimijat lähtivät ennakoimaan vanhuspalvelulain voimaantuloa, mistä syystä RAI-välineistön käyttö kasvoi jo ennen hankekautta. Hanke ei ollut vielä käynnissä, kun toimijat olisivat jo tarvinneet tukea käyttöönottoon. Hyvinvointialueiden toiminnan aloitus saattaa puolestaan hidastaa RAI-välineistön käyttöönottoa ja tiedon hyödyntämistä. Erityisen suuri riski on alueilla, joilla käyttöönotto oli jätetty lähelle määräaikaa, eikä pysyviä toimintamalleja ja -käytänteitä ole vielä päässyt syntyneen.

Hankekauden aikana RAI-välinettä pitkään, jo ennen hanketta käyttäneet toimijat eivät saaneet hankkeelta sitä tukea, mitä olisivat tarvinneet. Hanke keskittyi käyttöönottoon, ei RAI-tiedon hyödyntämiseen. RAI-välinettä pitkään käyttäneet toimijat toivovat enemmän tukea RAI-tiedon hyödyntämiseen ja arviointitiedon käyttöön. Tämä on THL:n käyttöönottomallin vaihe 5. RAI-arvioinnit tuottavat huomattavan määrän tietoa ja organisaatioita tulee tukea keskeisen tiedon tunnistamisessa. Erityisesti hyvinvointialuetasoisien tiedon hyödyntämistä tulee selkeyttää ja ohjeistaa.

Hanke RAI-toimijoiden näkökulmasta lähti tietyiltä osin liian myöhään liikkeelle, sillä osa suosituksista ja ohjeistuksista olisi pitänyt olla organisaatioilla aikaisemmin käytössä. Hankkeen käynnistymisen aikatauluun vaikutti alun rekrytointivaikeudet. Aikataulun vaikutus korostui erityisesti niiden organisaatioiden kohdalla, jotka olivat RAI-välineistön käyttöönotossa jo pidemmällä. Hankkeen toimenpiteet oli suunniteltu organisaatioille, jotka olivat vasta ottamassa RAI-välineistöä käyttöön. Monet toimijat toivoivat lisäksi THL:ltä vahvempaa ohjaavaa roolia ja selkeämpiä ohjeistuksia.

Hankkeessa keskityttiin RAI-välineistön käyttöönottoon palvelutarpeen arvioinnissa. Hankkeen aikana RAI-välineistön käyttöönottaneet organisaatiot eivät ehtineet RAI-tiedolla johtamisen vaiheeseen, eikä hanke tarjonnut tukea niille organisaatioille, jotka olivat kaivanneet tukea tiedon hyödyntämisessä. RAI-tietoa tulisi hyödyntää organisaation kaikilla tasoilla, mutta siihen ei tämän hankkeen aikana päästy. RAI-tietoa ei koettu hyödynnettävän laajasti yksiköissä (kuva 29). Noin kolmasosa kyselyn vastaajista ei kokenut, että RAI-tietoa käytettäisiin asiakastyössä, toiminnan kehittämisessä tai esihenkilön toimesta yksikön johtamisessa. Vastaajista vain 22–24 prosenttia arvioi näiden toteutuvan.

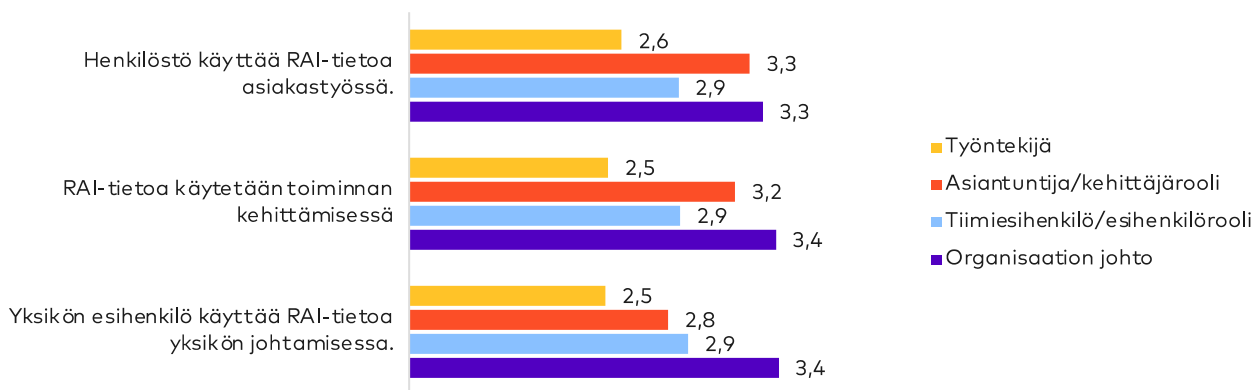
Miten arvioit RAI-tiedon hyödyntämistä yksikössäsi? (n=442)

Kuva 29. RAI-tiedon hyödyntäminen yksiköissä

Organisaatioiden johtoon kuuluneet näkivät RAI-tiedon hyödyntämisen positiivisimmin ja työntekijät negatiivisimmin (kuva 30). Johtotaso näki RAI-tietoa käytettävän laajemmin niin asiakastyössä, toiminnan kehittämisessä ja yksikön johtamisessa kuin muut ryhmät ja erityisesti työntekijät. Eroa vastaajaryhmien välillä selittää todennäköisesti se, ettei RAI-arviointitietoa ole vielä hyödynnetty laajamittaisesti organisaatiossa tai sen käytöstä ja merkityksestä ei ole osattu viestiä riittävästi henkilöstölle. Johto- ja asiantuntijatehtävissä toimivat todennäköisesti myös tunnistavat paremmin RAI-arviointitiedon mahdollisuudet organisaation toiminnan kehittämiseksi.

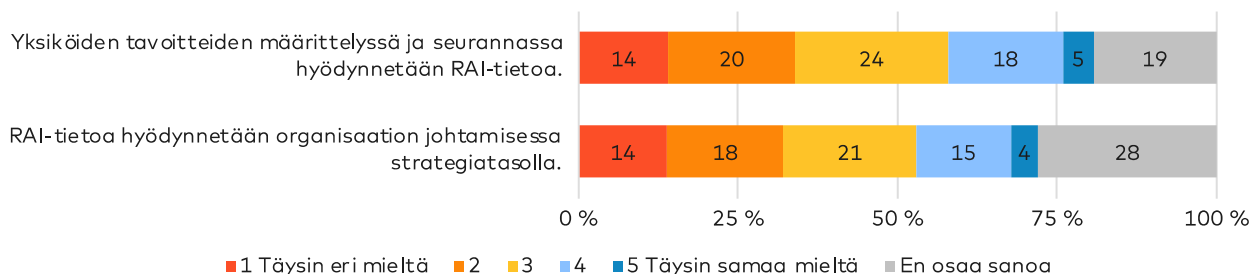
Miten arvioit RAI-tiedon hyödyntämistä yksikössäsi? Vastaajan aseman mukaan, keskiarvot (1-5) (n=332-396)

Kuva 30. RAI-tiedon hyödyntäminen yksiköissä vastaajan aseman mukaan

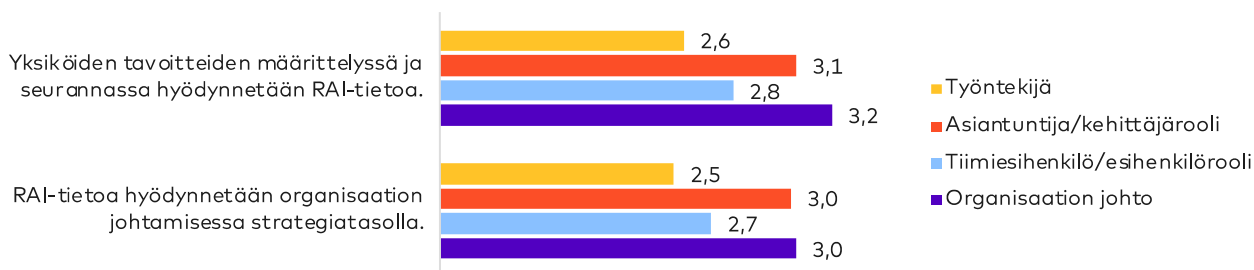
Organisaation tasolla ei nähty laajasti RAI-tietoa hyödynnettävän yksiköiden tavoitteiden määrittelyssä ja seurannassa tai organisaation johtamisessa strategiatasolla. Vastaajien joukossa oli molempiin väitteisiin enemmän eri mieltä kuin samaa mieltä suhtautuvia (kuva 31). Myös organisaation hyödyntämisen osalta on havaittavissa samaa kuin yksikön hyödyntämisen osalta, eli johto suhtautui myönteisemmin kuin työntekijät ja esihenkilöt (kuva 32).

Miten arvioit RAI-tiedon hyödyntämistä organisaatiossasi? (n=440)

Kuva 31 RAI-tiedon hyödyntäminen organisaatiossa

Miten arvioit RAI-tiedon hyödyntämistä organisaatiossasi? Vastaajan aseman mukaan, keskiarvot (n=312–350)

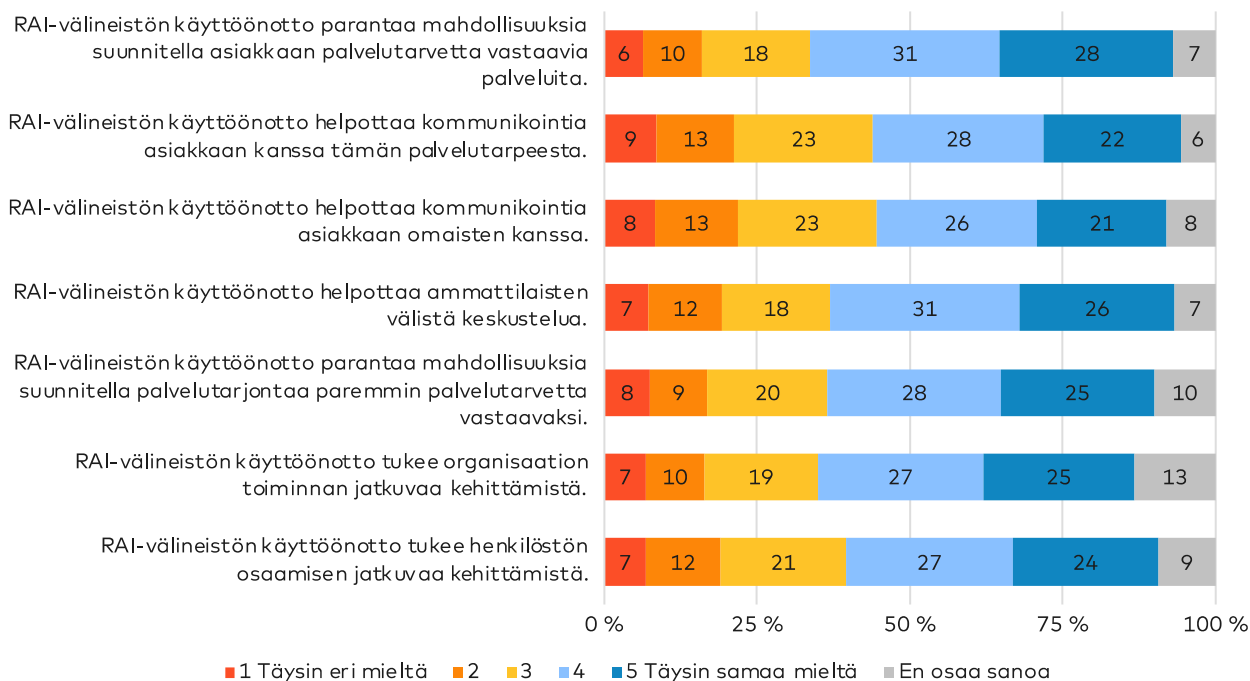
Kuva 32. RAI-tiedon hyödyntäminen organisaatiossa vastaajan aseman mukaan

RAI-arviointitietoa pidempään hyödyntäneet organisaatiot toivoivat tarkempaa tietoa muun muassa laatuindikaattorien sisällöstä, jotta arviointitietoa voi käyttää toiminnan johtamisen ja päätöksenteon tukena. Organisaatioilla oli myös huoli vertailutietojen luotettavuudesta vuosien välillä RAI-välineistön ja laatuindikaattorien muutosten vuoksi. Tiedolla johtamisen tueksi toivottiin myös enemmän yhteiskehittämisen päiviä ja vertailutiedon parempaa saatavuutta (päivitys useamman kerran vuodessa, maksuttomuus). THL:llä tulee olla jatkossa vahvempi ohjauksellinen ja kantaottavampi rooli. Alueet toivovat selkeämpää ohjausta.

Palveluntuottajilla oli epäselvyyttä RAI-välineistön ja vertailutiedon kustannuksista. RAI-välineistön käyttöönotossa toimijoita ihmetytti lakisäätöisen järjestelmän korkea hinta, johon valtio ei kuitenkaan tarjoa erillistä rahoitusta. Itse RAI-välineistö ei ole palveluntuottajille maksullinen, mutta arviointien kirjaamiseen tarvittavat järjestelmät ovat. RAI-välineistön käyttöönottoa tuettiin lisärahoituksella valtionosuusjärjestelmän kautta, mutta rahoitusta ei ollut ns. korvamerkitty järjestelmän käyttöönottoon. Myös hyvinvointialueiden käyttöön tarjottavien vertailutietojen maksullisuus kyseenalaistettiin alueilla. Osa vertailutiedoista on maksuttomia, mutta pääsy laajempaan vertailutietoon edellyttää osallistumista yhteisrahoitteiseen RAI-vertailukehittämiseen.

RAI-välineistön käyttöönoton vaikutuksia koskeviin väittämiin suhtauduttiin pääsääntöisesti myönteisesti (kuva 33). Erityisesti oman toiminnan kehittäminen sekä tarvetta vastaavien palvelujen tarjoaminen nähtiin välineen käyttöä tukevinä positiivisina vaikutuksina.

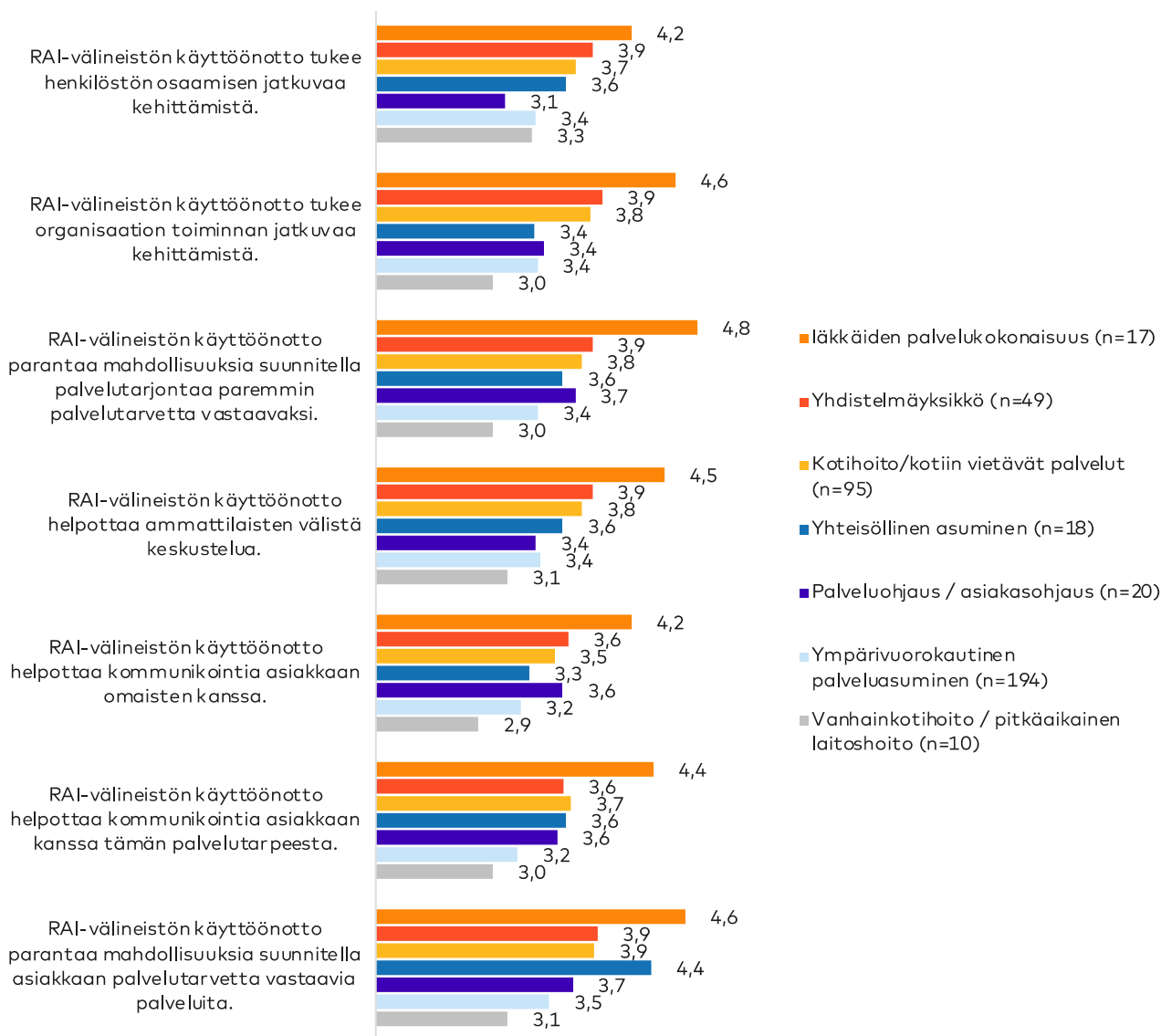
Miten arvioit RAI-välineistön käyttöönoton vaikutuksia yleisesti? (n=439–440)

Kuva 33. RAI-välineistön käyttöönoton vaikutukset

Välineistön käyttöönoton vaikutuksia tarkastellessa palvelumuodoittain on havaittavissa (kuva 34), että ympärivuorokautisessa hoidossa sekä vanhainkoti- ja pitkäaikaisessa laitoshoidossa työskennelleet vastaajat suhtautuivat vaikutuksiin hieman muita kriittisemmin. Selvästi positiivisimpina vaikutukset kokivat ne vastaajat, jotka kertoivat edustavansa koko ikääntyneiden palvelukokonaisuutta (n=17).

Miten arvioit RAI-välineistön käyttöönoton vaikutuksia yleisesti? Palvelumuodoittain, keskiarvot (1-5).

Kuva 34. RAI-välineistön käyttöönoton vaikutukset palveluittain³

Järjestäjille ja palveluntuottajille suunnatun kyselyn kautta tunnistettiin myös useita muita positiivisia vaikutuksia RAI-välineistön käytöstä. Organisaatiotasolla nämä olivat erityisesti:

³ Yhdistelmäyksikkö: ympärivuorokautinen palveluasuminen, kotihoidon tai yhteisöllisen asumisen palvelut samassa.

- » Vertailukelpoisuus ja yhdenmukaistaminen
- » Toimintatapojen vahvistuminen
- » Asiakkaiden kokonaisvaltainen arviointi
- » Moniammatillinen yhteistyö ja toimintakulttuurin muutos
- » Tarve henkilöstön kouluttamiselle
- » Osaamisen kehittyminen

Kyselyssä tarkasteltiin myös sitä, millaisia vaikutuksia RAI-välineistön käytöllä on kunkin omassa työssä. Kyselyn avovastauksissa esiin nostettuja positiivisia vaikutuksia omaan työhön olivat:

- » Tiedon hyödyntäminen ja laadun parantaminen
- » Asiakkaiden tilanteen monipuolisempi tarkastelu
- » Asiakastyön kehittyminen, esim. hoitosuunnitelmien kehittäminen asiakkaan tarpeiden mukaisesti
- » Oman ammattitaidon kehittyminen
- » Yhteistyö ja parantunut vuorovaikutus asiakkaiden ja omaisten kanssa

RAI-välineistön käytön suurin ei-aiottu tai kielteinen vaikutus liittyy työmäärään: RAI-arviointien katsotaan vievän ajoittain enemmän työtä kuin on arvioitu. Välineistön käyttöönoton organisointi ja osaamisen ylläpito kiiretilanteessa tai henkilöstöpulatilanteessa on voitu kokea haastavaksi.

Hankkeen näkökulmasta keskeinen vaikuttavuus syntyy siitä, että samaa kehittämistyötä ei olisi onnistuttu toteuttamaan samassa laajuudessa tai nopeudessa ilman THL:n tarjoamaa tukea. Tämä näkyy sekä käyttöönottomallia koskeissa havainnoissa että kouluttajakoulutuksen tarjoaman osaamisen hyödyntämisessä (ks. luku 4).

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä luvussa esitetään arvioinnin johtopäätökset ja opit hankkeesta jatkokehittämisen kannalta. Yhteenvetoa tehdään arviointikysymyksittäin sekä kokonaisuuteen hankkeen vaikutuslogiikkaa peilaten.

Palvelujärjestäjien ja tuottajien oma toiminta ja onnistuminen

Hankkeeseen "osallistuneet" tai sen aikana RAI-välineistön käyttöönottaneet järjestäjät ovat onnistuneet käyttöönotossa ja yhtenäisten toimintamallien implementoinnissa hyvin.

Kouluttajakoulutetut ammattilaiset tukevat osaamisen varmistamista. RAI-koordinaattorit mahdollistavat keskitettyä käytännön toimenpiteiden tukea. Arvioinnin kyselyyn vastanneiden järjestäjien ja tuottajien näkemyksistä voidaan havaita, että RAI-tiedon hyödyntämisessä on vielä selkeitä puutteita, eikä sen hyötyjä vielä kaikissa organisaatioissa nähdä. Samanaikaisesti kyselystä havaitaan, että organisaatiot, jotka ovat ottaneet välineistön käyttöön ennen hanketta, arvioivat RAI-tiedon hyödyntämisen omassa organisaatiossaan positiivisemmin.

RAI-välineistön käyttö on parantunut hankkeen toteutusaikana jatkuvasti. RAI-arvioituja 75-vuotta täyttäneitä asiakkaita on koko maassa ollut vuoden loppuun mennessä kaikissa palvelutyypeissä yhteensä yli 100 000. Arviointipeittävyys on kotihoidossa 49 % ja ympärivuorokautisessa palveluasumisessa 66 %, parhaimmilla alueilla se on 71 %. Seitsemän hyvinvointialueista on päässyt jo yli 60 %:n arviointipeittävyyteen, mitä voidaan pitää kohtuullisen hyvänä tasona. Toisaalta peittävyyden näkökulmaan suhtaudutaan arvioinnin kyselyssä jossain määrin kriittisesti: keskeistä on, että RAI vakiintuu osaksi asiakas- ja palvelutarpeen arvioinnin prosesseja. Peittävyys on tärkeää myös tiedon hyödyntämisen näkökulmasta. Ilman laajaa peittävyyttä on tieto puutteellista johtamisen näkökulmasta.

THL:n seurantatietojen ja kyselyn arvioiden perusteella voidaan ajatella, että RAI välineistö on aktiivisessa käytössä kaikilla järjestäjillä ja palveluntuottajilla kahden vuoden sisällä, mikäli kehitys jatkuisi samansuuntaisena. Pidemmällä aikajänteellä keskeistä on se, miten RAI integroituu välineenä osaksi järjestäjien perehdytys- ja osaamisen kehittämisen prosesseja.

Hankkeen merkitys ja onnistuminen

Palvelunjärjestäjien ja -tuottajien näkökulmasta hanke on onnistunut hyvin. Arvioinnin haastattelussa ja kyselyaineistossa hankkeen tavoitteenasettelu ja toteutus nähdään kauttaaltaan positiivisesti. Hankkeen tavoitteet on muotoiltu siten, että sen ensisijaisena päämääränä on ollut tukea RAI-välineistön vanhuspalvelulain mukaisessa käyttöönotossa. Tavoitteenasetteluna tämä on ollut varsin onnistunut tapa kytkeä implementointihanke suoraan lakisääteisen asiakaspeittävyyden toteuttamiseen.

Hankkeen toimenpiteet ovat toteutuneet pääsääntöisesti suunnitellusti ja niitä on kuvattu aiemmin havaintoluvussa, ainoastaan yksittäisten pienimuotoisten toimenpiteiden osalta tai välineistön ruotsinnuksen kohdalla on ollut viiveitä alkuperäisestä aikataulusta.

Hankkeen toimintaympäristössä tapahtui useita muutoksia hankeaikana. Keskeisiä olivat hyvinvointialueiden muodostaminen, koronapandemia sekä järjestäjien henkilöstöpula. Haastattelu- ja kyselyaineiston perusteella näihin on hankkeen puitteissa onnistuttu reagoimaan hyvin ja toteutustavat (verkkotilaisuudet ja verkkokoulutukset) ovat mahdollistaneet hankkeen tarjonnan joustavan hyödyntämisen.

Hankkeen keskeiset tulokset ovat RAI-osaamisen varmistaminen laajalla kouluttajakoulutus-toimintamallilla sekä verkkokoulun ylläpitäminen ja eri toimijoiden osaamisen varmistaminen sekä sujuvan käyttöönoton tuki. Arvioinnin näkökulmasta nämä näyttävät hankkeen keskeisinä tuloksina. Jatkossa kannalta tärkeää on se, miten RAI verkkokoulua sekä kouluttajakoulutusta voidaan jatkossa hyödyntää. Arvioinnin havainnoissa esimerkiksi ammattikorkeakoulujen tähän mennessä toteutettuihin koulutuksiin on suhtauduttu ajoittain kriittisesti, mikä saattaisi edellyttää niiden laadun kehittämistä.

THL:n hankkeen vaikutus on ollut sujuvan käyttöönoton mahdollistaminen niissä organisaatioissa, jotka eivät sitä vielä olleet ottaneet käyttöön sekä osaamisen varmistamisen mekanismien luominen. Hankkeella vaikutukset muodostuvat välillisesti sitä kautta, että RAI-välineistö otetaan käyttöön. RAI-välineistön käytöllä itsellään voidaan nähdä merkittävä määrä positiivisia vaikutuksia sekä palvelujärjestäjien organisaation tasolla että palveluhenkilöstön oman työn tasolla. RAI-tiedon hyödyntämiseen liittyvät hyödyt eivät kuitenkaan vielä realisoidu muuta kuin niissä organisaatioissa, jotka ovat sitä pidempään hyödyntäneet.

Hankekokonaisuus on toiminut käyttöönoton vauhdittajana ja osaamisen varmistajana. Mikä on ollut hankkeen merkitys RAI-välineistön käyttöönotossa kokonaisuutena? Olisiko sama voitu toteuttaa ilman hankemuotoista toimintaa palvelujärjestäjien omana toimintana? Arvioinnissa esitettyjen näkemysten perusteella RAI-välineistö olisi varmasti otettu käyttöön, mutta hitaammin (ajallisesti) tai pienimuotoisempina (peittävyden osalta) sekä tehottomammin (järjestäjien ajankäyttö ja kustannustehokkuus).

Jatkokehittäminen

Verkkopohjainen kouluttajakoulutus toimii hyvänä ja kustannustehokkaana instrumenttina yhdistettynä systemaattiseen käyttöönoton tukeen silloin, kun palvelujärjestelmässä otetaan tiettyä työvälinettä käyttöön laaja-alaisesti. Toisaalta kouluttajakoulutuksen laatuun ja toteutukseen on panostettava jatkossa. Tämä saattaa jatkossa edellyttää toimenpiteitä ja yhteiskehittämistä ammattikorkeakoulukentän kanssa sekä esimerkiksi ammatillisen koulutuksen kattojärjestöjen kanssa.

RAI-vertailutiedon nykyistä selvästi parempi hyödyntäminen tulisi nähdä RAI-välineistön käyttöönoton seuraavana kehitysaskelena. RAI-välineistö on saatu varsin hyvin käyttöön

hankkeen aikana ja muutaman vuoden kuluessa RAI-arviointien peittävyys kattaa lähes kaikki 75-vuotta täyttäneet. Se mihin hankkeen aikana ei vielä päästy, liittyy RAI-tiedon hyödyntämiseen palvelujen järjestäjäkentässä. Tämä voisi olla yksi kehittämisen jatkoteema siten, että tietoa jaettaisiin erilaisten esimerkkien kautta siitä, miten RAI-tietoa organisaatioissa on eri tavoin hyödynnetty. Tämä tukisi myös RAI-tiedon motivoinnissa jne.

RAI-koordinaattoreiden keskinäisen verkoston toimintaa ja sen koordinoitua olisi hyödyllistä jatkaa. RAI-koordinaattoreiden rooli järjestäjien organisaatioissa on tärkeä. Hankkeessa on toteutettu koordinaattoreiden ja muiden alueellisten kehittäjien välistä verkostoitumista, mikä on koettu erittäin tärkeäksi. Tämän tyyppinen vertaiskehittäminen tulisi mahdollistaa jatkossakin, ja se toteutuisi parhaiten, mikäli sen koordinointiin olisi käytössä keskitettyä resurssia. Osa järjestäjistä on panostanut RAI-koordinaattoreiden työnkuvaan myös vakinaistamalla näitä, joskaan ei kaikkialla.

owalg'group